

„Egyedül jövök haza és csak a sorssal játszom”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HONAPBAN KOLOZSVARON
XXIII. ÉVFOLYAM 2012. 13. (603.) SZÁM — JÚLIUS 10.

ára 2 lej

Orbán István grafikája

POMOGÁTS BÉLA

Teljesedő kiadás

Vannak költői életművek, amelyek megjelentetésekor szinte sohasem lehet azt mondani, hogy az „összes verseket” kapja kezébe az olvasó, hiszen régi újságok lapjairól, diák-kori füzetekből, magánygyűjtemények mélyéről folyamatosan kerülnek elő újabb és újabb szövegek – nem csak változatok, hanem eredeti, időnként igen figyelemreméltó művek is. A magyar irodalom története és persze az erdélyi irodalom története jól ismeri az életmű folyamatos kiegészítésének-kiegészülésének ezt a (nem egyszer izgalmas) tapasztalatát. Hogy csupán erdélyi példára hivatkozzam, ilyen folyamatos gazdagodásnak lehattünk tanúi Szilágyi Domokos zaklatott sorsú költői életművének többszöri megjelenése során. A folyamatosan bővülő, mindig új felfedezésekkel gazdagodó költői életmű kiteljesedésének nagyszabású példája elsősorban mégis Dsida Jenő nevéhez köthető. Valamikor az ötvenes évek végén, pontosan 1958-ban írtam egy kis ismertetést a Katona Jenő (egykor neves katolikus publicista) által szerkesztett *Könyvbarát* című havilapban az erdélyi költőnek akkoriban megjelent *Tóparti könyörgés* című válogatott verseskötetéről. Ebben az (Áprily Lajos személyes hangot megütő bevezetőjével ellátott) kis kötetben akkor kevesebb mint száz költemény került az érdeklődő olvasó kezébe. (Erdélyben pedig még közel egy évtizedet kellett várni arra, hogy a költő válogatott versei megjelenjenek.)

Azóta több Dsida-kötet is napvilágot látott, Magyarországon is, Erdélyben is, a költő mondhatni, az irodalomtörténeti kánon „szakralizált” egyéniségei közé került, a kiváló (Kolozsvárról Szombathely mellé települt) irodalomtörténész, Láng Gusztáv monográfiát írt róla, és elsősorban Egerben, az ugyancsak kiváló Lisztóczy László munkája nyomán, valóságos kultusza keletkezett, kiadványokkal, konferenciákkal. Ugyancsak nagy érdemeket szerzett a Dsida-filológia körül az úgyszintén kolozsvári származású tudós házaspár: Mózes Huba és Kabán Annamária. Most pedig Láng Gusztáv és (az elfeledett irodalmi alkotások fáradhatatlan búvárlója) Urbán László igen alapos és eredményes munkálkodása nyomán Szombathelyen megjelent a költő *Összegyűjtött verseinek* minden korábbinál gazdagabb kötete (Szombathely, 2011, Savaria University Press) – a korábbi gyűjtemények anyagát nem csak tetemesen kibővítve, hanem jóformán megsokszorozva. Korábban ötszázhusz verset tartott számon a kolozsvári költő munkásságával foglalkozó filológia, ez most ötszázötvenöt új szöveggel bővült, és még ez a több mint ezer költemény sem jelenti az életmű teljességét, a nagyszabású gyűjtemény gondozói ezt több mint ezerháromszáz műre teszik. (Emellett még vagy száz költemény felfedezésében reménykednek!) Ami már önmagában is hatalmas teljesítmény, különösen ha figyelembe vesszük azt, hogy a költő munkássága és tehetsége magaslatti pontján: mindössze harmincegy esztendősen ragadta magával a kegyetlen halál.

>>>>> folytatás a 4. oldalon

- Jánk Károllyal beszélget Karácsonyi Zsolt
- Mózes Huba: Emléket állítottam
- Sigmond István: Molekulák 31.
- Borsos J. Gyöngyi: Milyen is a gomba
- Beszámolók a 11. TIFF-ről –
Jakab-Benke Nándor és Papp Attila Zsolt
- A NAGY KILOMETRIK

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között.
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKONT.

13

Beszélgetés Jánk Károly költővel Csendővezet, peremvidék

– A kilencvenes évek elején, úgy tűnt, hogy fiatal szerzők – itt Vida Gáborra, Vermesser Leventére és rád gondolkodok elsősorban – valamiféle irodalmi csoportosulássá is szerveződnek, ezt jelezte az Árnyékhát antológia, egy egyetemista lap, az Éber – aztán mégis a saját, külön utakat választottatok...

– 1992-ben jelentettük meg az Árnyékhátat, ami hellyel-közzel az akkori ízlésvonalunkat tükröző folyóiratnak indult, de csak egy számot ért meg. Az Ébert egyetemi lapnak szántuk '93-'94 tájt, sajnos az is elakadt, néhány megjelent lapszám után folytatás nélkül maradt. Igen, akkoriban gondolkoztunk azon, hogy valamilyen formában intézményesülünk, irodalmi kávéházban, lapban gondolkoztunk. Visszatekintve úgy látom, voltak is lehetőségek, de a bennünk, körülöttünk levő nehézkedés erősebbnek bizonyult. Aztán meg, ugye, mi egy baráti kör voltunk, akiket nagyon sok minden kötött és köt össze jelenleg is, nemcsak az irodalom. Végül úgy döntöttünk, hogy nem nekünk való az intézményesülés, mert az beépüléssel és bizonyos értelemben leépüléssel járt volna, mindenképp: a személyes szabadságunk rovására ment volna, legalábbis akkoriban így éltük meg. Intézményből pedig már annyi van a világon, talán túl sok is, gondoltuk, minek szaporítsuk a számuk. Így aztán ittunk rá egyet és feloszlattuk az amúgy névleg már meglevő társaságot.

– A Korunk szerkesztőségében dolgoztál rövid ideig, aztán már-már legendássá vált, hogy könyvtáros akartál lenni... Ez a tény vagy legenda milyen összefüggésben volt az Éber kör szellemiségével, mennyire volt ez „csendes lázadás”?

– Nem gondolom, hogy ennek köze lett volna bármiféle lázadáshoz, inkább egy akkoriban általam/általunk ideálisnak tartott életformához, amit egy könyvtári állás lehetővé tesz. Akinek napi foglalatosságai közé tartozik az olvasás, létszükségletként, az

nyilván szereti a könyveket, a velük való foglalatosságot, és vonzódik a könyvtárhoz mint szellemi térhez.

Az más kérdés, hogy mifelénk, Kelet-Európában ez a foglalkozás messzemenően nincs megbecsülve, illetve most már, az internet terjedésével, a könyvtár hagyományos szerepköre is átalakulóban van, folyamatosan teret veszít. Huxley kiszámította annak idején, hogy a földön a csend köre évente átlósan hány kilométerrel szűkül. Ugyanezt, analógiásan, ki lehetne mutatni a klasszikus olvasásra és olvasókra vonatkozólag is: az olvasás épp úgy teret veszít, zsugorodik, mint ahogy Huxley csendővezete szűkült évről évre globálisan. Valószínűleg ma ott tartunk, hogy alig-alig van már háborítatlan csendővezet, és lehet, egy nem is olyan távoli, de számomra rendkívül csúnya napon eljutunk majd oda is, hogy alig-alig lesz hagyományos értelemben vett, könyvet lapozó olvasó a földön. A Gutenberg-galaxis helyét, úgy tűnik, valami más veszi át. Elsősorban a gyors, pörgős, direkt csatlakozású képi információ, és egy ehhez kapcsolódó, rendkívül redukált, „laza” verbalitás. Az áttételesség, a mögötteség, a fogalmiság, főleg ha írott formában van jelen, értékét veszti, unalmas vagy érthetetlen, háttérbe szorul. Gondolkodni kell rajta, tehát fárasztó. Tapasztalatból mondom, hiszen mai tizenéveseknek próbálok irodalmi, nyelvi ismereteket átadni. Nagyon nehéz. Hogy ez mihez vezet, milyen következményekkel jár majd, azt nem szeretném megjósolni, de talán megérni sem. Bár nem könyvtárban dolgozom, részemről elmondható, hogy könyvtáros voltam, vagyok és maradok is, a saját könyvtáram dolgozója/gondozója, persze örök lemaradásban az elolvasandó könyveket/szerzőket illetően.

– Első köteted óta elmondható költészetedről, hogy egy sajátosan zárt, külön mitológiát teremtő versnyelvet hoztál, hozol létre, ami a „peremlét” lírai megfogalmazása is lehetne.

– Lehet, nem tudom, ezt egy külső szem jobban látja. Külvárosban nőttem fel, a peremlét tudása és később a róla való gondolkodás magától értetődően van jelen az életemben gyerekkorom óta. Valamiféle szociális érzés, érzékenység is társult hozzá mindig, ami, úgy érzem, még fokozottabban megvan a nálamnál idősebb generációkban. Hogy ebből mi szüremlik át a versekbe, az persze jó kérdés. Csodálatos, sokszínű és mai szemmel nézve veszélyesen szabad gyerekkorom volt, és ebből a nagy szabadságból kifolyólag nagyon sok negatív és pozitív hatás is ért, így lett kerek egész és felejthetlenné az a világ, amiben felnőttem. És amivel kapcsolatban újabban nosztalgiaim vannak. Könyvet kellene írni róla, van is a fejemben nem egy, ezzel kapcsolatos ötlet, csíra, vázlat, de megírni nem bírom őket. Egyelőre (vagy továbbra is?) úgy tűnik, a regény, úgy általában a próza nem az én világom. Versbe pedig, mint ahogy már mondtam, nagyon kevés szüremlik át ebből a kavalkádból, ebből az én gyerekkori, mozgalmas, karneváli háttérvilágból.

– Verseidet olvasva az olvasónak az az érzése támad, hogy miközben „szellemujjak” nyomát is felfedezhetjük verseidben, mestereidet nem annyira költők, inkább a bölcsélet mesterei között kell keresni...

– Magamtól ezen soha nem gondolkodtam volna, de most, hogy feltetted a kérdést, el kell ismernem, valóban van benne valami... Ugyanis nemcsak versek, verssorok ragadnak meg szinte észrevétlenül bennem, hanem gondolatokra, gondolatfoszlányokra is rá-rácsodálkozom gyakorta. Sőt, a versírás mellett több-kevesebb rendszerességgel írok le a füzetembe ilyen-amolyan gondolatöte-
redéke-

Jánk Károly

Költő, műfordító. 1967-ben született Szatmárnémetiben, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem magyar-néprajz szakán végzett 1995-ben. Jelenleg Szatmárnémetiben él, középiskolai tanár. Verseskötetei: *Álom a nyomokban* (1994); *Másvilág* (1997); *Ellenszél* (2003); *Vadnyom* (2005.) *Hajnali hinták* (2009). Műfordításkötete: *Füst a dombról*. Négy román költő (1997). 2002-ben és 2011-ben Látó-nívódíjat kapott.

ket egészen zsenge korom óta. Ezek az évek során felgyűltek, elég sok van már belőlük. De nagyon vonzott mindig a képzőművészet is, nevezetesen a festészet, és ezen belül nagy számú kedvencem is van, akiket sokra tartok, akikre felnézek, akik által, úgy érzem, tartalmasabb az életem, vagy akik nélkül mindenképp szegényesebb lenne. No és a filmmel és jópár filmrendezővel is ugyanez a helyzet. Ami a szellemi mester konkrét személyét illeti, azt kell mondjam, szinte bárki lehet(ne) az. Nem feltétlenül kell költőnek lennie, bár a költők természetesen nagyon közel állnak hozzám, és fognak is mindig. De inspiráló szellemi útmutatóvá lehet egy zeneszerző, festő, filmrendező vagy akár a szomszédban lakó mesterszakács is. A tartalmakon múlik, azon, hogy mennyire tud megérinteni, és én mennyire vagyok fogékony arra, amit ő és csak is ő tud átadni, közvetíteni a számomra. Arról nem is beszélve, hogy nincs olyan ember, akitől ne lehetne valamit tanulni. És ezt nem is én mondom, hanem Weörest parafrázálom. Mindent összevetve: sokan hatottak rám az elmúlt húsz-huszonöt évben, nemcsak költők, hanem gondolkodók, akiket olvastam, filmrendezők, akiknek az alkotásait átéltem, és végül, de nem utolsósorban a természetes életterem „természetes” szereplői, sokan (merem remélni) jó ember, köztük a szeretteim, barátaim, kollégáim, és továbbra is szeretnék, amennyire lehet, nyitott és befogadó maradni minden, számomra pozitív hatás iránt.

– Már első kötetedben is találunk ilyen sorokat, mint „szemei helyén ezüstös vászon, patakmederben ingolák”, melyek mintha előrejeleznék a haiku felé történő elmozdulást, mégis miért, hogyan zajlott le ez a más irányokba való terjeszkedés, mert hangváltásról talán mégsem beszélhetünk...

– Akkoriban egy-két éve érlelődött már bennem a rövid forma, úgy éreztem, valamilyen rövid formában kell megnyilatkoznom, de ez nem tudatos volt, inkább homályos és ösztönös sejtés. Gondoltam kétsorosokra vagy a magyar költői hagyománytól nem idegen – hogy csak Aprilyt vagy Horváth Imrét említsem – négysoros formákra, de nem igazán jött be, valahogy elavultnak éreztem, nem nagyon érintett meg ez a lehetőség. Haikura nem gondoltam még akkor. Aztán 2003 szeptemberében, egyik reggel, alvás közben meg-megébredve, mintegy félálomban teljesen készre megszületett az első hat-nyolc haikum. Szinte nem is kellett változtatnom rajtuk, csak le kellett írnom őket. A tudattalanom felszínre hozta azt a formát, amire nekem akkor és ott szükségem volt. És mert versben kevés szer megcsaló ember vagyok, számomra akkor az, hogy néhány hét alatt akár két tucat verset is írtam, még ha azok csupán három rövid sorból álló, mindössze tizenhét szótagnyi terjedelműek is, nagyon meglepő és új volt. És ez tartott mintegy másfél évig, amikor többkevesebb rendszerességgel szinte csak haikukat írtam. És persze saját haikuírói gyakorlatomból kiindulva elkülönítettem (feltérképeztem?, nyakon csíptem?) a magam számára néhány haiku-típust is. Két kötet anyaga jött így össze, a *Vadnyom* 2005-ben jelent meg, 77 haikut tartalmaz, és nagy késéssel idén talán megjelenik a második is *Ülni örökre* címmel, ebben 65 haiku szerepel majd. Aztán elmúlt ez a haiku-láz, felszámolódom, kiírtam magamból, felélte önmagát. Több éve nem írtam már haikut, jópár éve nem szolítanak már meg idevágó tartalmak. Lehet, hogy ez majd változni fog, de egyelőre olyan, mint egy halott szerelem, nem élhető újra, csak az emléke.

– Miközben korántsem mondható el rólad, hogy „világvárosi bárd” lennél, a román televízió kolozsvári magyar adása által kitalált facebookos versversenyen a legtöbb szavazatot elnyert versek egyike volt a tiéd. Ehhez az új világhoz miként viszonyulsz, ha viszonyulsz egyáltalán?

– Ellentmondásosan. Miközben elképedve szemlélem ezt a hihetetlenül gyors információáramlást, a trendi napirendi szlogenektől, fura ideológiáktól hemzsegő, egyre gyökeretlenebb életvitelt, gyanús ideológiákkal terhelt emberi kozmoszunkat, folyton felmerül bennem a kérdés az új dolgokat illetően: mi akar ez már lenni megint? Az embernek van egy olyan érzése, hogy folyton lemarad valamiről, hogy nem tud lépést tartani, hogy elavulttá válik. De mihez képest? Mert gyakorlatilag nincs már fősodor, nincs már centrum, egyre inkább csak perifériák vannak, zárványok. Mindaz, amit az emberiség főleg az újkortól errefelé produkált, a technikai haladás képzete (fantazmagóriája?) törvényszerűen ide kellett hogy vezessen: egyre mestersegebb, a gyorsulás és a sebesség jegyében zajló világban élünk, ami radikálisan befolyásolja a hagyományos tér-idő viszonylatainkat, és az ember jó úton van afelé, hogy pusztá kellékké váljon egy maga teremtette kaotikus és művi labirintusban. Mindazonáltal, lehet, hogy ez valami jóra (is) vezet majd. Lehet, szükség-szerűen elvezet majd oda, hogy újra-gondoljuk magunkat. De nem tudom. Én a magam részéről a kicsi, egyszerű, személyes dolgokra igyekszem több hangsúlyt fektetni. Mindenesetre kíváncsi lennék, mondjuk, az elkövetkezendő 200 évre.

KARÁCSONYI ZSOLT

AUREL DUMITRAȘCU

Versek amikben nem vagyok

(Poemele în care nu sînt)

És jelentkezem hajnalban egy kórház bejáratánál.
„Van neked is asszonyod otthon maradhatnál velem!”
mondja a vörös portás aki gyűlöli az esőket és öreg mint a borcai temető.

Én nem az ő szemét hordom itt a zárt kapuk előtt
mondom én nem mosolygok soha a sakktábla gyalogjaira
engedj be én a királynőt szeretem csak.

„Van neked is asszonyod, otthon maradhatnál velem!”
folytatja a vörös portás aki gyűlöli az esőket és öreg mint a borcai temető.

Egy kicsi babácska mutatkozik ott. Kicsi és merev
lekötelező és magányos. Engedj be kérlelem én a
királynőt szeretem csak.

„Van neked is asszonyod otthon maradhatnál velem!”

Az olvasónak meg kell tudnia

(Cititorul trebuie să știe)

Egyedül jövök haza és csak a sorssal játszom.

Egy másik télen a történet metszetekről séta

a hegyek között megint más szintaxis az asszony.

Haza csillagokból és a húsból.

Az olvasónak meg kell mondanom most az igazat:

egyedül jövök haza és csak a halállal játszom.

Anélkül hogy kimondanánk a rosszakat tudni lehet.

Egy név (az enyém) tűnik fel a fehér lapon

majdnem büszkén koncertre készen. És mégis:

ki vagyok én ki vagy te egy princípium milyen
raktárakban penészedik meg.

Egyedül jövök haza és csak a sorssal játszom.

Az olvasónak végül meg kell tudnia.

JÁNK KÁROLY fordításai

Teljesedő kiadás

>>>>> folytatás az 1. oldalról

Dsida Jenő, erről korábban sem lehet-
tek kétségeink, és most, a nagyszabású
gyűjtemény tanulmányozása alkalmával,
még inkább elmondhatjuk, a huszadik
század magyar költészetének legkiválóbb
tehetségei közé tartozott. Ő maga is jól
tudta, hogy nem lesz hosszú életű (szer-
vi szívbetegséggel küszködött), már ifjú
lírikusként valami sötét félelem kerítet-
te hatalmába, és a szívbetegséggel együtt
járó szorongások szüntelenül átszöttek
költészetét. A fiatal szívnek azonban még
nagyok voltak a tartalékai, a korai ver-
sekben elpanaszolt otthontalanság után
Dsida Jenő lassanként védő és nyugtató
menedékre talált a szerelemben, a termé-
szetben és a költészetben. Életének delén
írta nagyszerű bukolikus költeményeit,
két epikai elemekkel átszőtt lírai reme-
két: a *Kóborló délután kedves kutyámmal*
és a *Miért borultak le az angyalok Viola*
előtt című népszerű költeményeket. Az
előbbi játékba feledkező tavaszi hexame-
terekből épül, s szinte a reneszánsz ön-
feledt játékoságával fejezi ki a termé-
szetben megújulást kereső lélek boldog
örömét, az utóbbi szerelmes ujjongás,
amely merengő érzésből és szelíd erotiká-
ból fon tündéri koszorút egy fiatal leány
homloka köré. A bukolikus ihletés álta-
lános volt a harmincas évek fiatal köl-
tői között, a költészet Múzsája „menekülő
Múza” volt ekkor, a természet és az idill
feledtető békéje kínált oltalmat, ígérte
egyszersmind a humánus értékek meg-
őrzésének lehetőségét. Dsida Jenő termé-
szeti és szerelmi idilljei is az emberi élet
elemi értékei mellett tettek vallomást, a
Violát ünneplő „csodálatos történet” azt
kívánta igazolni, hogy „a fájdalomnál erő-
sebb a jószág”, a tavaszi kóborlásról írott
„lírai riportnak” pedig az egyszerű öröm
adott fénylő derűt.

A költő természeti idilljeinek mindig
erősen erdélyi színezete volt. Valósággal
megnevezte a Kolozsvár környéki tájat,
amikor a kéklő Árpád-csúcsra, a kristály-
vizű Szent János-kútra, Kolozsmonostor
lágyan hajló, zöld dombjaira hivatko-
zott, mintegy rejtetten tett vallomást a
szűkebb haza iránt érzett ragaszkodá-
sáról. Pedig sohasem tartozott azok kö-
zé, akik harsány közéleti kijelentésekkel
akarták volna hitelesíteni költészetü-
ket, a szülőföld szeretete és az iránta ér-
zett hűség inkább titkos vízjelként ütött
át a verseken. Ez a vízjel vált mind nyil-
vánvalóbbá élete végén, midőn az elvisel-
hetetlenség fokozódott az erdélyi ma-
gyarság terhei. A kolozsvári költő ekkor
– a kisebbségi megpróbáltatások napjai-
ban – írta fájdalmas zsoltárát: a *Psalmus*
Hungaricus, amely korábbi költészeté-
nek merengő és játékos dallama után a
közösségi hűség és a történelmi felelősé-
g szigorú morálját szólaltatta meg. Azt
a hagyományos hangot idézte fel, amelyet
a török pusztítással viaskodó egykori éne-
kes, Kecskeméti Vég Mihály ütött meg, és
amely Kodály Zoltán fájdalmas magyar
zsoltárában zengett két országvessző há-
ború között. Hitvallást tett szétszórt né-

pe mellett, egységre szólított, hangos szó-
val akarta a történelem közönyös erőit
megállítani.

Dsida Jenő végső kétségbeesésében
nem bízott abban, hogy a történelem
majd igazságot fog szolgáltatni elár-
vult nemzetének. Reményeit egy törté-
nelem fölött létező igazságosságra he-
lyezte ezért: rövid életét végigkísérte
a megváltás hite és drámája, az a bizo-
nyosság, hogy zaklató kérdéseire a létnek
egy magasabb rendjében kaphat majd vá-
laszt. „Angyalok citeráján” játszott, igazi
„poeta angelicus” módjára tudta megszól-
laltatni az égi zenét, költészetének koráb-
ban éppen ez a szólama volt a legnépsze-
rűbb: a *Chanson az őrangyalhoz*, a *Vidám*
kínálgatás keresztényi lakomán, a *Jámbor*
beszéd magamról című verseire gondolok.
Ezekben a verseiben „angyalok motoz-
nak”, az égi fények között egy természet-
feletti bukolika tündéri játéka bomlik ki,
a túlvilágot ugyanaz az idilli derű szövi
át, mint az egyszerre légies és földies sze-
relmi költeményeket. Az angyalok a köl-
tő személyes ismerősei, ájtatosságaiknak
rokokó bája van, régi költői hagyományt
idéznek, Csokonai Vitéz Mihály Cupidóit
és tündereit.

Érdemes felfigyelni arra, hogy mind fi-
atalkori, mind későbbi költészetében mi-
lyen nagy szerepet töltött be az a költői

lésének készsége és az evangéliumi élet-
forma őszinte emberi öröme sugárzik
ezekből a költeményekből.

Poétikusak és őszinték Dsida Jenőnek
ezek a költeményei, a keresztény költő
igazi hangja mégsem bennük szólalt meg,
inkább azokban a versekben, amelyek a
megváltást keresik, a megváltás művében
kívánnak személyes részt vállalni. Dsida
Jenő az „imitatio Christi” drámaiságát is-
merte fel, s a túlvilág fényében tündök-
lő szentek és angyalok mellett fel tudta
idézni a krisztusi áldozat mélységét, azt a
szenvédést és megaláztatást, amely végül
a megváltáshoz vezet. Költészetében több
alkalommal is visszatért a nagycsütörtöki
virrasztás motívuma, a krisztusi szenve-
déstörténetnek ez a mozzanata azonban
korábban nem kapott személyes értelme-
zést, mondhatnám így is: igazi lírai erő.
Mindenekelőtt *Nagycsütörtök* című ver-
sére gondolok: ez a nevezetes költői alko-
tás tulajdonképpen személyes vallomás,
és a súlyos történelmi gondokkal küzdő,
magányos erdélyi költő áldozatának ke-
resztény értelmét és természetfeletti táv-
latát világítja meg. A vershelyzet nagyon
is köznapi: a Kolozsvárra visszatérő köl-
tő a székelykocsárdi vasútállomáson – a
székely körvasút átszállóhelyén, amelyet
mindig úton levő, fáradt székelyek tölte-
nek meg – várakozik a csatlakozásra, s a
hideg éjszakában valami emberi szóra, kö-
zeledésre, együttérzésre vágyik. Körötte
ismeretlenek alszanak, s a teljes magá-
nyosság szorításában nincs senki, akivel
megoszthatná gondjait. Ebben a szoron-
gató lelkiállapotban ismeri fel a virrasztó
Krisztus magányának és gyötrődésének
értelmét: az áldozat misztériumát.

Dsida Jenő vallásos költő volt, igaz,
nem a kifejezés egy régebbi és talán ha-
gyományos értelmében – számára a ke-
resztény hit és erkölcsiség a lélek belső
drámáival, mi több egy kiszolgáltatott
nemzeti közösség történelmi drámáival
függött össze. Láng Gusztáv bevezető ta-
nulmánya helyesen állapítja meg a követ-
kezőket: „Dsida Jenő költői világképének
meghatározó eleme kereszténysége. Érett
költészetében azonban nem találunk hit-
buzgalmi költeményeket, mint diákkori
zsengéi között. Istenélménye csaknem
olyan ellentmondásos, mint Adyé. [...] ke-
reszténységének értelme Krisztushoz va-
ló viszonyában táruul fel, aki emberré lett,
halandókhöz hasonlatossá, s ezzel felszól-
ította a halandókat, hogy hozzá hason-
latossá váljanak. Krisztus a földi embert
és világát váltotta meg, és Dsida nagy él-
ménye a »megváltott világ«-ra, melynek
értékei, szépségei és az általuk gerjeszt-
ett életöröm mintegy megtisztul ebben
a hitben.” Életöröm és halálfélelem – e
két egymással ellentétes, mégis az iga-
zán nagy költői életművekben (egy Ady
Endrénél, egy Babits Mihálynál, egy
József Attilánál, egy Illyés Gyulánál)
egymással összefonódva érvényesülő él-
mény – szorosan összefügg Dsida Jenő
költészetében is. Valójában a korai ver-
sekben is megtalálhatók ennek nyomai:
az új és (a lehetőségek szerint) teljes ki-
adás azt igazolja, hogy a kolozsvári költő
huszadik századi líránk legnagyobb mes-
tereit között kell számon tartanunk.

ihlet, amely szinte napi rendszeressé-
gel adott számot a keresztény hitvilág és
az egyházi élet élményeiről. Dsida Jenő
„gyakorló katolicizmusát” ezek a versek
reprezentálják, tulajdonképpen egy teljes
– a hitélet minden körét bejáró – imád-
ságoskönyvet vagy költői naptárt lehet-
ne összeállítani belőlük (ahhoz hasonló-
an, mint Sík Sándor, Mécs László vagy
Rónay György költészetéből). Ezeknek a
verseknek az igen nagy része most a köl-
tői hagyatékából került elő, a hagyaték
ilyen módon külön is megerősíti azokat a
vonásokat, amelyeket Dsida Jenő költői
munkásságának és ihletének keresztény
jellege tekintetében feltárt a kutatás.
Különösen gazdag ihletforrást jelentet-
tek a hagyományos keresztény ünnep-
kör eseményei, a gyűjteményes kötetnek
van egy „fejezete”, amely ezeknek az ün-
nepeknek: a Nagyhétnek, a Húsvétnek,
a Pünkösdnek, a Karácsonynak a köl-
tői ihletét mutatja (*Golgotán*, *Kálvária*,
Húsvétvárás, *Pünkösd*, *várakozás*, *Karác-
sonykor*, *Karácsonyi utazás*, *Szilveszter*
éjjel és így tovább). Az ünnep megszen-
te-

MÓZES HUBA

Emléket állítottam

Dsida Jenő fordításainak szövegközisége*

Dsida Jenő költői és fordítói életmű-
ve egymással párhuzamosan bontako-
zott ki. Természetes tehát, hogy a kettő
elválaszthatatlanul össze is fonódott. Az
ifjú szerző első emlékezetes sikerét mű-
fordítással aratta, amint arra Benedek
Marcell utal egyik levelében: „Apám egy
nyáron elragadtatva mutatta meg nekem
egy kis gimnazista, Dsida Jenő forma-
ilag tökéletes Heine-fordítását.” Az *Oly
kedves, tiszta, szép vagy...* kezdetű fordí-
tás 1923 tavaszán készült, de csak 1924
januárjában jelent meg Benedek Elek
Cimbora című lapjában:

*Oly kedves, tiszta, szép vagy,
Mint egy fehér virág,
De hogy szívem ne fájna,
Nem bírok nézni rád.*

*Kezem fejedre téve
Kérem jó Istenem:
Tartson meg mindig ilyen
Szép tisztán, kedvesen.*

A legkiválóbb fordítókkal versenyre
kelni képes ifjú Dsida *műhelyébe* is bepil-
lantást enged Goethe *Vándor éji dala* cí-
mű versének 1927 augusztusi keltezésű,
egyik sorában tintával, majd ceruzával
javított gépirata:

*Csúcson, élen hallgat
az éj.
A lombfuvallat
is csekély
sóhajnyi nesz;
fészken elült a madárka.
Várj, – nemsokára
te is pihensz.*

A hatodik sorban előbb a *szunnyad*
fészken, majd az *erdőn elült* szókapcsolat
szerepelt, s csak ezután alakult ki a *fész-
ken elült a madárka* végső változat.

A fordítás több részlete is visszautal
a Goethe versét magyarul megszólaltató
elődök megszövegezésére. Szabó Lőrinc
tolmácsolásában *Sóhajnyi szinte! [...] a
szél*, a Tóth Árpádeban *Már búvik a ber-
ki madárka*, Kosztolányi Dezső a ver-
set a *várj, nemsokára pihensz te is*
sorpárral fejezi be. Dsida a szövegköziség
lehetőségeivel a *sóhajnyi* jelzöt nem a
szélre, hanem a *neszre* vonatkoztatja, a
madárka rímhívo előtt a sort rövidebbre
méri, a zárlatban pedig a *sóhajnyi nesz*
hangzásának megfelelően alakítja a sza-
vak rendjét: *te is pihensz*.

Goethe *Vándor éji dalának* vagy
Eminescu *Glosszájának* későbbi mives
fordítása, persze, nem lehetett biztosíték
arra, hogy Dsida minden verset a lehető
legnagyobb hűséggel és ihletettséggel tol-
mácsoljon.

Idézhetem itt Baudelaire *Chant
d'automne*-jának harmadik-negyedik sza-
kasztát Dsida átültetésében:

*Át-átrezgek, ha egy fatönk zuhan.
Vérpad verése konghat így talán;
a lelkem tornya dől iszonyuan,
faltörő kostól, száz döfés nyomán.*

*Úgy érzem, míg e mély ütem nyugóz,
hogy ács kopácsol, koporsót vasal...
Ki halt meg? – Jaj, már itt borzong az ősz
s e furcsa, bús zaj: bongó búcsudal.*

A fenti versszakok nem keltik azt a be-
nyomást, mintha egyedüli, megismétel-
hetetlen módon sorakoznának bennük a
szavak. Az *át-átrezgek* és a *száz döfés nyo-
mán* pedig kétségkívül furcsán hang-
zik. Hivatkozhatnék persze arra, hogy a
Baudelaire-versek más magyar fordításai
sem minden esetben mentesek a mester-
kéltiségtől. Íme, a vers harmadik szaka-
sza Szabó Lőrinc tolmácsolásában:

*Borzongva hallom, a hasábok hogy zuhognak;
ha vérpad épül, az sem ad ily hangokat.
Lelkem torony, mely lassankint összeroskad
az ostromgép nehéz ütése alatt.*

És ugyanaz a versszak – Tornai József
újabb átültetésében:

*Dermedten figyelek minden kongó hasábot.
Nem döng ily tompa hang épülő vérpadon.
A lelkem most nehéz és kitaró csapások
súlyától összedül, mint valami torony.*

A más fordítók átültetéseiből szemel-
gethető mesterkélt megoldások nem men-
tik, nem menthetik Dsida tolmácsolása-
inak esetenkénti vitathatóságát. Mégis,
Dsida nem igazán sikerült tolmácsolása-
iban is tetten érhető a világlíra remeke-
inek „birtokbavételére” és végső soron a
költői áthasonításra irányuló törekvés.

Az áthasonítás készségéről árulkodhat
a játékos utánzás is. Dsida esetében pél-
dával az a rögtönzés, amelynek történetét
és szövegét Gy. Szabó Béla tette közzé az
Utunk Évkönyv 1969. évi kötetében.

Az emlékidőző szerint Dsida egy alka-
lommal vidáman kérte tőle:

„– Add meg a témát és a formát, s meg-
írom a verset!

– Rendben van [...], írd a cipőmadzag-
ról Baudelaire stílusában! –” hangzott a
nem kevésbé vidám válasz, amely – mint
kiderült – a költőnek nagyon is kedvére
való volt.

Javítások nélkül, rövidesen elkészült
A *cipőmadzag* című „Baudelaire-vers”,
amelynek Dsida fordítójaként szerepelt:

*Ismét eljött a füledt éji óra,
amelyben ájult, félig öltözött
testtel, lesengő démonok között
gondolsz az átkozott cipőzsinórra.
Minden zsinórok átkozottja ő,
oly furcsa, fekete és nyughatatlan,
midőn nem is számítsz rá, kettépattan
és madzag nélkül marad a cipő.*

*Ó, lassú mérgek, távoli orom,
halott szerelmek, úszva sárga lében
s én – zsinórtalan, senkivel rokon!...*

*Egy cipőmadzag leng a lomha légben:
Az egyik vége görcsös torkomon
s a másik a Sátán szőrös kezében.*

A rokotalanság említésével – *s én –
zsinórtalan, senkivel rokon!...* – Adyt is
megidéző vers valóban nem több köny-
nyed, karikírozó utánzatnál, a baudelaire-i
modor játékos imitálásánál. Dsida
Jenő *Tükör előtt* című kései, a fentebb
idézett Baudelaire-tolmácsolással is ösz-
szefüggésbe hozható számvetése viszont
az alkalmi azonosulást jól érzékelhető-
en meghaladó áthasonítás képességéről
árulkodik:

*Mosolygok immár. Hallom, mint kopácsol
az ismeretlen kéz. De nem bitót,
nem vérpadot és nem koporsót ácsol,
templomot épít, meghitt házikót,
– s tán minket edz és bennünket kovácsol
kemény acéllá, tűzben izzított
pengévé s rája vési rendelését:
Te gyógyítod meg a világ kelését!!*

Vérpad verése konghat így, és ács kopá-
csol, koporsót vasal – olvashattuk a Dsida
fordította *Chant d'automne*-ban. Ezek a
szavak térnek vissza a *Tükör előtt* fenti
versszakában is. Itt azonban tagadó for-
mában szerepelnek: nem a pusztulást,
hanem annak ellentétét hirdetik.

*

A szövegköziség lehetőségeinek
az érvényesülését segítik az elődök-
től átvett, eltanult versformák, például
a hendecasyllabusok is, amelyekben
Catullus szerelmi lángolásáról, de meg-
hasonlásáról, kiábrándulásáról is vallott.

Íme, néhány, Dsida Jenő tolmácsolta
sora, a szerelmi csömör korszakából:

*Nézd csak, Caelius! A mi Lesbiánk, ő,
az a Lesbia, kit Catullus egykor
forróbban szeretett, mint önmagát és
véreit – ma sötét sikátorokban
fosztogatja ki Róma férfinépét...*

A hendecasyllabust – Janus Pannonius
15. századi, latin nyelvű búcsúversét kö-
vetően – a magyar költészetben éppen a
Catullus-fordítások gyökereztették meg.
A 18. században megindult és a 20. szá-
zadban tetőző fordítói versengésről ta-
nuskodik, például, Catullus versesköny-
vének 5. költeménye, amelynek bölcselő
színezetű, elégikus hangú részletét Földi
János, Dsida Jenő, majd Devecseri Gábor
magyar tolmácsolásában idézem.

Földi János:

*Lám, a nap lemegyen, s meg újra fel nő.
Nékünk egyszer enyész rövid világunk
s hosszú éjet örökre kell alunnunk.*

Dsida Jenő:

*Lám, a nap lemehet s fölkelhet ismét:
ránk, ha kurta napunk leáldoz egyszer,
mindörökre lehull az éj s az álom.*

>>>>> folytatás a 6. oldalon

A nagy KILOMETRIK

irányítja és szerkeszti Karácsonyi Zsolt

VISKY ZSOLT

változatok egy történet
letevésére

*lassan leteszek magamról
– be csodás a freedom! –
minden történetet arról
mit meg kéne írnom*

vannak dolgok, amik olykor betesznek a letevésnek:

a letevés gyakorlása (már-már költészeti kellék),

„ablakok a testen, tudja”, a hét főbűn (s néhány mellék-),

vagy szimplán az időnkénti újrabeleszeretések

letésem a letésem a
önmagam mi mást
építek majd jambusokból
identitá-titást

ezek ilyen kerék alól

kipattanó kavicsok

- konkrét tervezet -

*elmegyek elmegyek hosszú útra megyek
nyomomban daliás aszfaltserceg leszek
(a két kerék tompa zaja szédítően otthonos)*

*befogadnak belémhatnak mindenféle helyek
hátha mire haza jövök külön ember leszek
(mondom kicsit félrenézve apámnak a kapuban)*

*több szempontból is kérdéses az eljárás persze
szemembe fújó szél leszek szélfújta por pernye
(valami ég ott ahova megyek/honnan érkezem)*

*

*különbek lesznek mind bennem az emberek
különbül szeret meg ki egyszer megszeret
(különb meg mit akarnék ezzel a nagy trükkal)*

✻

*elhamvaszt és magába nyel sok város és pár ország
arcaimhoz kapok ha majd felképel a távolság
(de mitől is ugyanattól mindig/mindig mástól)*

✻

*egyszer csak kurvára egyedül maradok
testemre emberi hangokat varratok
(s nem érdekel hogy időnként túl súlyosak lesznek)*

*

*póznatalpnaK támaszkodom ha majd nagyon tép a szél
biciklimet sánCba tolja küllői közt elzenél
(s egy békésEt bazmegelek ha megfújja a szendvicsem)*

*

*én egy szép és bizonytalan jövő elé nézek
nincsen még egy ilyen szép e földön mint az élet
(ezek ilyen kerék alól kipattanó kavicsok)*

✻

az út kábé másfél év, ami sok

VARGA BORBÁLA

Fotók

(Folytatás előző lapszámunkból)

Iván tűnődött, kiemeljen-e valamit. Folytatta, ahol abbahagyta.

– Lefényképeztem a tükröket és a rúzsokat.

– A színészekkel?

– A színészeket külön, öltözés közben, persze félig készen. A rendezőnek lehetnek extrém gondolatai, az újságok egyelőre követik a közízlést.

– Arra gondolsz, hogy felöltöztek? A darabban meztelenek?

– Nem láttam még – nevetett Iván –, ismerem a darabot, nincs benne csak egy jelenet, egy fürdőzős, de ki cipel hat-hét kádat a színpadra? Bár ma minden lehetséges. Még a Dunát is bevezetnék. Mindegy. A rendező tudja. Ha akar, bármilyen jelenetből sztriptízt csinál. És meg is teszik, rendszerint, a legutolsó három előadáson volt ilyen. Három rendező. Eggyen te is ott voltál.

– Igen. Nem volt feltűnő.

– Nem. Tényleg nem. Kezd természetessé válni.

– Talán az újságokban is.

– Rég. Csak épp a színházakból készült cikkeken nem. Mert a színházakban látod a teljes darabot. Milliós kép, ha a tízedmásodperceket is figyelembe veszed. Egy gép, ha gyors, akár ezredmásodperc alatt is exponál. Hallod a szöveget is. Több ezer kép közül párszáz meztelen emberrel készül. Figyelem a közönséget. Nincs felháborodás, de mégsem természetes a jelenet. Azaz, színházban a színház a természetes. Megjátszani a figurát. Meztelenül is megjátsszák, de egy pillanatig, érted? egy pillanatig csakis a meztelenség van, amit nem lehet megjátszani. Erre az egy pillanatra elfelejtődik a figura. A színész is elfelejtődik. Valami a színházon kívül van.

– Lefényképezhetnéd.

– Épp ezt nem engedik. Ezt akarom mondani: az újságban egyetlen kép, vagy kettő jelenik meg. Te olvasod a cikket és képzelődés a darabról. Hát olyan képet szeretnének, amiben a lényeg ott van, vagy ami látványos, fekete-fehér újságokban a háttérrel vagy a figurákkal mozgás közben. Meglátom a főpróbán. Meztelenség nélkül. A darabban mégis csak a játék a fontosabb. Esetleg klasszikus, színházi meztelenséggel. Például a szenvedéstől görcsbe rándult főhős.

Sok stoplámpa állta útjukat.

– Úgy telerákták, a gyalogos tíz percel utánam érkezik. A múltkor Milla arra járt, amerre te, az áruházban, megláttam, megálltam, felvettem a szatyrokat és siettem, mivel le kellett szállítanom két veder diszperzitet. Úgy volt, hogy otthon kipakolok és Petiékkal, ha van

kedvük, legalább a fele zöldséget megkaparjuk, de csak a kipakoláshoz volt időm, már hazaérkezett, pedig megállt a közeli hentesboltnál is.

A stop váltott, hegynek felfele indultak.

– Nemsokára otthon leszünk.

Iván felsóhajtott. Egy pillanatig saját lakása jutott eszébe, milyen jó, hogy van; volt, amikor nem volt; van; eszébe jutott a szoba, konyha, félhomály, milyen jó, hogy most meghívták, szívesebben jön.

– Sóhajtottál, mi az?

– Igen, te, otthon leszünk – mondta akkor, félszeg mosollyal, ami inkább tűnt fintor volt. Ilyen Ivánnál a hála.

– Fáradt lehetsz.

– Hát. Legyek az?

Feri kiugrott, ismét ugyanazzal a mozdulattal csapta be az ajtót, ez ugyanaz, ez csak egy mozdulat, míg a város iszonyatosan hosszú, főleg ha nyári délutáni kánikulai fülledtségben vezetsz házáig, a szomszédéknak festéket veszel, mert a szomszédék festéket akarnak, van egy házuk Érden, ott is meszelnének, azaz festenének, de passzióból megcsinálják ők, Feri vállat vont, csak szálítsd nekik fehér festéket, olyant, amit lehet keverni, amivel az árnyalatot szabályozhatják. Iván is kinyitotta az ajtót, kirakta egyik lábát, majd a másikat, a táskát a vállára vette.

– Holnap reggelig maradhat. Ez csendes hely. Leglább ezért jó szélen lakni. A festék is maradhat. Szólok Istvánnak, aztán ő lejön és felhordjuk.

Felmentek a lépcsőn a második emeletre. Ferenc csöngetett.

– Hahó, ki van itthon? Szia, Peti! Ez itt Iván, ismered?!

– Nem. Szia.

Ivánra emelte szemeit, először az arcára, aztán az ingére, a táskájára, a belőle kiálló gépre, a gép tokjára, ahol egy

kicsit megpihent, majd vissza az arcára. A fotós közben a teljes alakot képbe vette, a tekintete a konyha padlóján csúszott a papucsokig és vissza, Peti nem engedte el.

– Szia, Peti.

– Hoztad a géped?

– Itt van. Látni akarod?

– Igen.

– Mindjárt adok papucsot, ha kérsz, különben járhatsz, ahogy jólesik.

– Peti, anyu?

– Mindjárt jön. Lement vízéért.

A konyha narancssárga csempéi és a hozzá illesztett bútorok között ide-oda bolyongott a kint készülő vihar sötétje. Villant kellett gyújtani, pedig csak hét óra volt. Iván a fogason lógó számtalan kabátra akasztotta a zakót, amely kipúposodott, gyenge akasztója kiugrott helyéről, felcsúszott a fémhorgon és a zakó a padlóra hullt. Kétszer-háromszor visszatette, míg megállt, milliméterekre a horog hegyétől. Zokniban az asztalhoz bicegett, ahol Peti már bontogatta a tokot.

– Várj, fiú, amíg megengedik.

Peti felhúzta alsó ajkát, álla ráncosodott.

– Bonthatod – mosolygott Iván. – Segítsek?

– Nem kell, egyedül is tudom. Peti az asztal sarkánál állva a tépőzárrakkal kezdte, óvatosan mozgott.

– Mikor kiveszed, vedd az öledbe.

– Tegyük inkább a nagyszobában a földre – mondta Feri. – Ott nem ejti le.

– Nem ejtem le – visszhangozta Peti.

Iván elmerülten nézte a fiú mozdulatait, amelyektől egyszerre felejtette el a napot és jutott eszébe más, egyéb részlet. Hogy lehet az, hogy már megszűnt a koscsiban kitalált változat? Pedig az is igaz. Csontban, hűsben ott járt ő az öltözőben. Peti ráemelte szemeit kérdően, hogy folytathatja-e a gép birizgelését, Iván csak nyugtázta, egy pillanatig ellenőrizve, hogy semmi komolyabb nem történik. Annyira elmerült a mozdulatokban! Lenyűgözte mások figyelme. Feri figyelme az úttestre és a pirosokra, ő éppúgy örült, amikor megállt, mint amikor elindult, Ludmilla figyelme, ahogy általában a tányérokat előszedte és elrakta, néha vette a bátorságot és a házastársak közötti figyelmet is szemmel kísérte, ez nehezebb volt, mert a gyerekek váratlanul fel-felnéztek rá és nem szeretne volna, ha valamelyikük rákérdez a bámszokdóra. Most Peti figyelme balzsamozta. Mekkora tisztelettel bánik ezzel a szerkentyűvel! Vajon azt is elfelejtette, hogy anyja mindjárt jön? Lenyűgözte az ügyelőlő figyelme is, amellyel a barátnőjének mesélt a színház melletti kávézó ablakos asztalánál, s ő véletlenül épp aznap épp oda tért be a színészfotók után. Most éppolyan részletességgel emlékszik, ahogyan hallotta.

>>>>> folytatás a 10. oldalon

>>>> folytatás a 9. oldalról

Ő hol kávézott? A szomszéd asztalnál.
– Vigyázz, Peti, ezt ne nyomd meg, mert átállítódik a fényérzékelő. Vagyis megnyomhatod, csak forgasd vissza oda, ahol volt. Látod? Ide.

Az más, az más íz. Kicsi, madáralkatú nő, élénken fészkelődött a széken, miközben magával ragadta a lendület.

– Mondtam? Nem mondtam? Hogyhogy nem mondtam? Cét! Hirdettek nálunk versenyvizsgát két posztton, idén csak kettőre, azt híresztelik fentről, jövőre egyáltalán, annyian vannak, mint az oroszok, és minden évben végez két évfolyam. Így is csak a legtehetségesebbeket veszik fel. Ez egy! De jönnek máshonnan is színészek, ide mindenhonnet jönnek, szerintem még Honoluluból is.

Szívott a szivarból – szivarat szívott, nem cigarettát, és nevetett.

– És megjártam. Képzeld el. Felvettek egy alakot. Nem tölünk, tölünk a színészeket ismerem, aranyosak, kedvesek és milyen boldogok, ha bekerülnek! Legalábbis az elején. Aztán jön egy nagyobb hullám; aki azt kibírja, az már végig boldog, amíg csak helyet nem kell találnia. Ugyanígy, akik bekerülnek, azok végtelenül kedvesek. De ez a C ez nem a társaságtól jött, hanem valami vendégalak.

Ivának eszébe jutott, hogy ma ő is használta ezt a szót, Stoppardra. Elnézett ki az ablakon, ahol már esett. Megjött Ludmilla, Milla, vízzel, tejjel és kenyérral, és tényleg vörösebb haja volt. Ivánt is köszöntötte.

– Szervusz, Iván.

Enyhén megpuszilta az arcát, ahogy mostanában szokás, alig érintve. Iván visszatért a nagyszoba közepére, közben mégis odaköltöztek a géppel, így Ludmilla kipakolhatott az egyetlen konyhaasztalra, különben a konyha kicsi lett volna négy személynek, négynek úgy, hogy mozoghassanak is. Feri kint maradt, halkan beszélgettek, Iván visszatért gondolataiba, fél szemmel az ablakra sandítva, fél szemmel Petire, így maradva kancsi pózban, közben Marikánál.

– És kedves és minden, tele tervekkel, jaj, Ruti, már kezdek félni, ha valami igen jól megy. Itt Ruth nevetett és kérdő arckifejezést öltött. Iván Ruthtal szemben ült, közömbösen, így leplezve magát.

– Igen, igen, mert annyira tele volt tervekkel, hogy végül is meghívtuk, van egy kis hely, mondtuk neki, te akkor még utaztál, mondtuk, van egy baráti kompániánk, amolyan keljfeljancsik a fényképészetben, és szombatontként játszunk, blabla bla, ismered a reklámszöveget. Azazhogy nem reklám, ez az igazság, de... mindegy. Lényeg, hogy volt egy pályázatféleség. Az, amiről még te is hallottál az utazásod előtt. Tájéképek,

párhuzamban, ugyanaz a táj itthonilag és ugyanaz kifordítva. Na, már beszélni sem tudok. Érted. Mondjuk lefotózza a Dunát Dunának aztán meg keressen egy olyan részt, ahol Mississippi. Melós cucc! Mindegy, nem a téma az érdekes! Hanem ez az alak! Mert azt mondja nekem, rengeteget beszél, hogy ő szeret fotózni, ez a hobbi, ha van neki, s hogy milyen boldog, hogy itt van és szeretné felfedezni az itteni környéket, mert máshonnan jött.

– Honnan? – kérdezte Ruth.

Erre Iván nem tudott emlékezni.

– Ez! Mennyire örvendene! Mondom, akkor csapjon fel hozzánk társnak, mert mi szombatontként találkozunk és elmegyünk egy ilyen túrára, együtt mi is könnyebben felfedezzük, amit fényképezni szeretnénk, s jaj de jó, s ez így folytatódik egész héten, szombatig. Aztán szombaton várom – nem jön. Hát én mit csináljak, elmegyek én is a kompániához találkozóra, hát ott van! Már ismert valakit! És nem is mondta! Te, nem az, hogy ismert, de akkor minek kérdez? Mindegy, – vont vállat Marika –, végül is nem köteles az ismeretségeiről beszé-

molni, de úgy adta elő, olyan panaszként, mint a fába szorult féreg, hogy azt gondolhatnád, ez szegény idegen, még senkije sincsen. Valószínű, hogy annak is úgy adta elő. Nem ismerem a lányt. Zoltánnak valakije. Ennyi, Ruth, ennyi. Kezdetnek. Folytatásnak: megnyerte a pályázatunkat. Ahova a fotókat névtelenül adtuk le.

– És? – mosolyog Ruth.

– És? Azóta ott van. De nem lehet tudni, kivel, érted? Én meg felrobbanok itt, ebben a kávéházban. Ruti, asszem beleestem. Most mondd meg! Ez a baj.

Iván itt ablaknak fordult, aztán vissza. Most megengedte magának, hogy

nyugodtabban megnézze kettőjüket. Marika hátát és Ruth arcát, ami így egyetlen alakká tevődött össze. Ezt a nőt még sohasem látta teljesen. Vagy a pult mögött állt, a ruhákat szedegette, az ügyelői hivatalos kosztümben. Vagy forgolódott és a színészek folyton elrohantak előtte, a közönség kijövet, ki akart jönni előadások ideje alatt, valami ürüggyel, például a zsebében felejtett valamit. Vagy a büfében segített Ruthnak. Most, amikor végre nyugodtan ül és rendes emberi öltözkében, háttal, Ruth arca a tükör. Vajon őt is tükrözi, a nézőt?

– Emiatt elmaradtam a színházban, mert elmaradtam otthon, még szerettem volna készíteni egy sorozatot. Tudod, nem érdekel az eredmény, hanem szeretek fényképezni és mászkálni. Most nem sikerült. Nem tudok viselkedni ebben a társaságban. Nehezemre esik úgy tenni, mintha minden ugyanolyan lenne, mint nélküle. Hülye vagyok, Ruth. Normális felnőttek ezt könnyen elintézik, nem lafacáznak annyit, vagy hogy is mondják? Csak az ilyen tompák, mint én, csinálnak káoszt az egészből.

– Hát ne csinálj! Menj oda hozzá és hívd meg, hívd meg egy kávéra.

– Asszed, nem hívtam?

– Eljött?

– Hát persze! De nem változott semmi! Nem tudok beszélni, félrebeszélek. Hogy mondj nyíltan olyant, hogy szereted? Nem is tudod, ki az? Tetszik! Tetszesz – ez egy ajánlat. Még ez sem túl sok, de kell neki? Észreveszi? Ha meg nem, én igazán nem tudok mit csinálni.

– Csak tiprúdsz itt.

– Tiprúdom? Boldog vagyok! Te! Ejtem, kész, vége, vége, de Ruth, akkor is, muszáj szerelmes legyek valakibe, ha nem belé, akkor másba leszek!

A sovány nő remegett a kacagástól és úgy tűnt, mindjárt elszáll belőle a lélek. A barna kávézó barna asztalai olvadtak a fényben, a fény olvadt a két nő alakján, a keszeg hátán és a szembeülő széles, kiugró arcán, két szobor, Marlene Dietrich barnában, ő pedig a sötétben ül háttal, az eltaszítottságban, mert csak addig élvezheti ezt a jelenetet, amíg bele nem szól.

– Megyek – szedelőzködött a kis ügyelőlő. – Köszö a kávé. Megyek és megyek, ki, nem tudom hová. Holnap is, jössz velem?

– Holnap este otthon leszek, leszünk. De gyere fel.

– Aha – nézett fel megnyúlt arccal a kicsi. – Nem akarlak zavarni benneteket.

– Nem zavarsz. Meccs van. Az, gondolom, kevésbé érdekel, de közben beszélgethetünk.

– Jó. Holnap mikor?

– Hét-nyolc körül.

Iván merengett. Milla bejött és behozta mindannyiuknak a vacsorát.

AYHAN GÖKHAN

Előszó

legyen mit mondanom,
ne készületlenül

találjam magam
vele szemközt, lehetne

a lényeg a következő
mondat, megelőlegezne

egy megakadást, megadást,
akarva-akaratlan,

ha irodalmi szülőanyánk,
az ómagyar-Mária,

kötelez, mint rokonom,
nem éhesen hagyni el

a nyelvet, mint éjféli,
megterített asztalt.

Inkubátor-dal

az élet elején egy inkubátor
szolgálja tér-lakásod, míg máshol
csecsemőhalál, szemétkosár,
korai, fürdőszobai, adja rád
a pusztulás ruháját, rád talál
egy rendőr, egy fiatal halált
soha nem látott takarítónő.
az inkubátor élet- és csomagmegőrző.

a babatest csak egy óvatos próba,
az inkubátor magába oldja,
„nem a szeretetemé vagyok.”
sokszor elmondja a tudatalatti,
„talán szorongató daganatok
vad fattya kis életem.” vagy mi.
néma beszéd egy apró csecsemő.
az inkubátor élet- és csomagmegőrző.

Prométheusz

Prométheusz mája a tűzért cserébe. Orientológiai megfigyelések alapján az biztosan kizárható, hogy a madarak emberhússal történő táplálkozása nem tesz jót az állati gyomornak. A leköltözött Prométheusz, miközben a nyelöcsövén megakad az étel. Ugyanaz a fájdalom, mielőtt a tűz a sötétségben és avas félelemben élő embereké lett volna. Azóta van a hamvasztási szokás elterjedőben. A lopott tűzért cserébe a forró hamu a kemence alján. De ki lopta el a nyelvet az istenektől és hol a büntetés ezért, nem tudom, hogy megérte, azt megint nem tudom.

Oláh Gábor: Napló

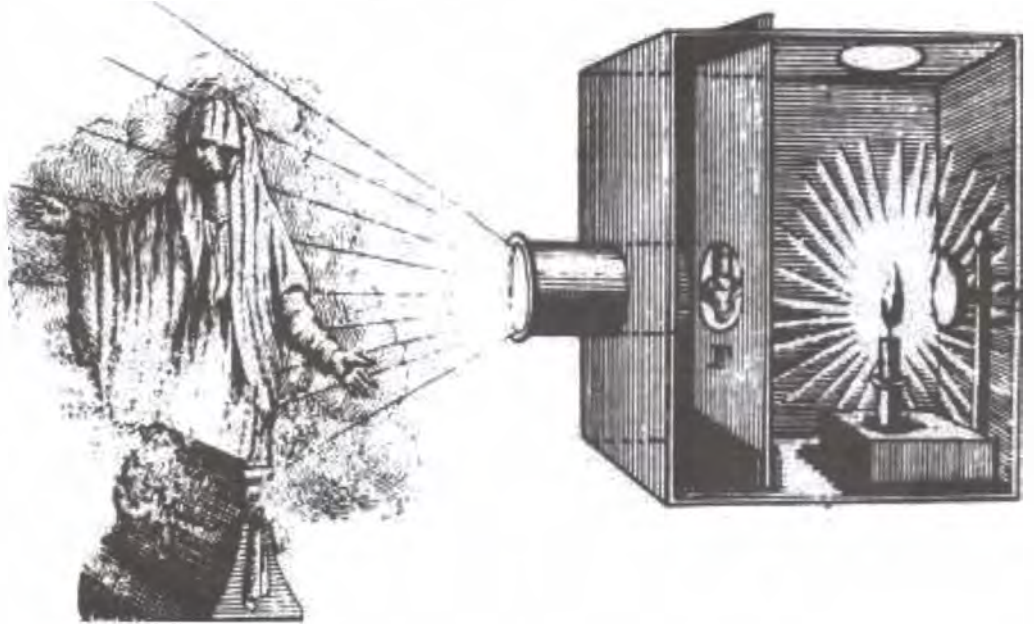
a napló szép, tehát problematikus
pontja nem olyan kínos, nagy baja,
mint túlkapásai, hiúságpontjai.
az óriás, csapatnyi nemzedék

bajnoka nem te voltál, Gábor.
egy műelet szakadt be, életműve

a napló, akár a tested is, lírai
megfelelkezés. a cukorbetegség

nem oldható, mint egy poháralátét,
megtartott, nem tartották el a sorsod,
a verseidtől, téged, a vanitatum
venitástól orrvérzést kaptál. hol van

a költészet, a nemzedéki pályaszélt
megette a fene, hát te se,
én se, senki se él örökké. Gábor,
a nyelv ilyen közhelyekre is ráun.

Utószó

hogy így kízzatol,
anyám, halálra

nem kérdezek vissza,
nem kérdezek.

A nyelv a maga
büntudata,

esetlegesebb. Minek
a hangján hallgatok el? Nyirkos

beszéd, remegés, fázom.
Ami gyűlöltem, azt most

más gyűlöli másban.
Olyan pontos,

hogy már nem
valakié

a hiten túli sáv sem.
Rétegződünk, ugyanaz,

ugyanarra másol
ugyanahhoz hasonló,

másképp felületet.
Megszámláljuk, kit

hagyott
magára a felejtés, de

a felejtés ázott szaga
nem hagyja és elfelejt.

BORSOS J. GYÖNGYI

Milyen is a gomba

Nem is tudom, illendő-e szólni az események origójául szolgáló aprócska malorról, tekintve bizonyos kínosan profán vonatkozásait az ügynök. Másfelől viszont elhallgatni se lenne helyénvaló, csúf sarkot harapni a kövérkarimás igazságnak, utóvégre csak hozzátartozik a teljes történethez. Legyen hát: bolondgomba került minap a mennyeknek főköndérjába, olyan közepesen elvetemült fajta. Ezeknek aztán beszélhet az ember, morcogott Gyuszi bácsi, néhai ősz mikológus, két ujjá közt kicsippentve a paprikás maradékából a bolondság maradékát. Selymes susulyka, meg kell bolondulni. Pusztába kiáltó szó volt-e hát egész élte, melynek minden alkalmas és alkalmatlan percében hirdette lankadatlanul, hogy a nép idevágó ösmeretei abszolúte megbízhatatlanok. A gomba szép és jó, csudálatos a maga nemében, hanem azt tudni kell, ragadt rá némi cudarság a boszorkányok természetéből. Mert milyen is a gomba, kéremszépen. Állatnak növény, növénynek állat, leginkább pedig valami egészen más, a valamimások minden ingerlő dacosságával. Titkos társaság tagja, földalatti sunnyogó, aki egyszerre csak úgy lesz a semmiből, ha jó suhogó eső s meleg csiklintása meghozza úri kedvét – mindez legalábbis okot ad a gyanakvásra. S akkor még nem is szoltunk a napvilágra jövetel sötétebbik módjáról. Gonosz lelkek óráján viháncoló szépasszonyok csokorban toppantják elő, sarkukon kényszerítő erő, akarózik vagy sem a gombáknak, muszáj nekik jönni, gyűrőtten, készületlenül, rosszkedvűen is, beh utálja ezt némelyikük, az ilyen már születésekor vén és morózus, s élete végéig érleli magában az undokságot. Ráadásul van belőlük sokféle, s ami főbb, jóféle meg rosszféle, utóbbiak az előbbieket bosszantására, óvatlan jószágok meghalasztására. A rosszféle azon iparkodik, hogy megjelenése imponáljon, ámde bocskorát méreggel bokszojja, lemezkéibe pusztulást pumpál, aljnövényzet legalja ő. Gyakorta s előszeretettel álcázódik jófélének, imígyen csalván lépre a lelkes, ám tudatlan gyűjtögetőket. Ki másra pályázna, tudja ő, hogy csak az embernek nincs szeme a látásra; vaddisznó kitúrja, medve megtiporja, mókus köpik reája – gombailag félművelt, tetszetősségen kapó amatőr egyenesen leszedi a vaksi orrával, viszi haza utolsó vacsorának. Elmenőben a rosszféle a jól végzett ármány kárörömével röhincsel, gyilkos jókedvében disznó dalocskákat énekel harsányan, ennek holnapra kampec, mutogatja a szelíd jófélének, akit majd

megüti a guta, olyan ideges, de hát mit tudjon csinálni. Szóval, kéremszépen, ilyenek ezek. Aki nem ismeri ki magát, tesszen szakemberhez fordulni. Ha belegondolunk, ugye, hogy mi lehetett volna, ami végül nem lett, de ha mégis. A szakácsnő, jaj, dehogy akart az belegondolni, egészen odavolt szegény, hát korábban soha, de soha, hogy fordulhatott ez elő, édesjóistenem. Nem is merészt az Úr halovány színe elé kerülni, önszorgalmúlag elbújdosott szégyenében, azóta se tudni, hová.

Az Úr valahogy kikúrálta magát pirítós kenyérrel, herbateával. Hanem erre a nagy koplalásra aztán hatalmas étvágya támadt. Szakácsnő meg sehol. A csitri angyalleánykák hordták ugyan a vajás kalácsot, madártejet, vaníliapudingot igazi bourbonvaníliával, de mi ez a nyilemnyalom étek egy igazán éhes gyomornak. Utoljára az Úr előkandászta világnagy könyvtárából a *Semmiből valamit* nagybecsű receptgyűjteményt, s iránymutatásai alapján maga próbált összeütni ezt-azt, hanem mégse mehetett ez így a világ végezetéig. Szakácsnő kellett, mégpedig hamar. De hogyan intézzék ezt a dolgot, szemre, találomra, bizalmas akták bizalmas értesülései alapján? Még azt a látszatot keltené, hogy a híresztelésekkel ellentétben mégiscsak van odafenn személyválogatás. Hűséges számadója, Abakusz bátorzkodott javasolni, hogy rendezzenek nyilvános főzőversenyt, úgyis akkora divatja van mostanság a földön is az ilyen eszem-iszom, ahogy ott mondják, gasztronómiai fesztiváloknak.

Közírárré is tétetett a Mennyei Hírharsonában, valamint falragaszokon és röpködő cédulákon. Kisvártatva tábort ütött a vadgesztenye alatt a Kakasos Nénike parázs fölött rázogató kukorica-pattintójával, bizonyosságul, hogy a kezdeményezésben van fantázia és üzleti potenciál; kakason kívül lehet nála kapni még pirított sós tökmagot takarékos újságpapír-tölcserbe csavarva, sőt, nyalókát is, piros és fehér csíkokban csavarog felfele benne a cukor. Szép sorban aztán megindult a versenyzők hada is, s csak jöttek, jöttek, tódultak, lassacskán a vásártér minden szegelikében fazék gőzölgött, lábos sercegett, tepszi, serpenyő sercegett nagy igyekezettel. Báméskodók is érkeztek szép számmal, három nap s három éjjel tartott végül a fesztivál a hatalmas érdeklődésre való tekintettel – s hogy az egybegyűltek ne unatkozzanak, állítottak céllövöldét, ringlispílt, szerződtek mindenféle népi s félnépi zenekarokat, nemcsak mannával él az ember lelke. Kopogott a csárdás, recece, huppogott

a sramli, jó ebédhez szolt a magyar nóta, világgraszoló hangicsálás folyt a begörgetett grátisz vattacukor-felhők között. Még egy vándorkomédiás trupp is odakeveredett valahonnan, kisebbeknek ment a *Vitéz László és az ördög*, nagyobbaknak ájtatos apokrif történetek. Mindenki nagyszerűen mulatott.

Egyedül az Úrnak nem volt felhőtlen a móka. Nem is igen ért rá élvezni a különféle attrakciókat, fontos dolga volt. Tudjuk, mi végre lett ez az egész, nem a kedv léha kis lepkéinek szánva elsősorban, hanem a gyomor komoly örömeinek. Mondanunk sem kell, mindenki sietett lefőzni a másikat, kisütni valami huncut újdonságot, ebből kifolyólag terítéken csupa előkelő eledel, zengzetes, hangzatos. Sárkány szíve rettentve, csiga mája suttyantva, griffmadár csülke biggyesztve, héttenger herkenyűje rogyasztva. Melléje szittyós békalencse, rúgdalt ördögborda, csalogánypástétom szeráf módra, savanya pityere, különb s különféle sásák. Desszertnek moszatjegec cukros lében, kandírozott angyalgöyökér, rózsa-mézben fagylalt papsajt, s isten tudja, még miféle ritka csemegék. Az Úr végigkóstolta mindet becsülettel, de valahogy egyik sem volt ínyére igazán. Túl mesterkelt, túl idegen, túl reform, túl komplikált, túl az ibolyán, messze túl a célon. Sehol egy jó marhahúsleves, rántott csirkecomb, flekken, töltött káposzta, kovászos uborka, ordás-kapros lepény. Tanácstalanul járkált a tűzhelek között, legalább egy barátságos, biztató íz után kutatva. Ő, hogy miért is nem jutott eszükbe valamiféle tematikus megkötés. Tanácstalanságában az eredményhirdetést elhalasztotta napszálltáig, addig is hadd mulassanak még az üdvözült népek, ő meg csak úgy, egy hétköznapi arcával hosszú sétára indult, minekutána a töprengő diófa alja foglalt volt, ott is folyt a hejehuja.

Bandukol, bandukol, botjával néha megkopogtat egy-egy követ. Csönd van, sehol egy lélek, mindenki oda van a búcsúba, legalább nem zavarják a gondolkodásban. Ahogy így peripatetizál, egyszerre valami zajocska üti meg a fülét, plim-plöm. Megy a nesz után végig a szeren, s hát az egyik kapu előtt egy anyókát lát, mosolygósan ráncos alma-arcút. Ül a kispadon, ölében zománcos tálka, kék, kötényében feszülő borsóhüvelyek, frissenzöldek. Bontogatja, a patogós szemeket belegurítja a tálba, azok mondják, hogy plim-plöm, ahogy az aljára érnek.

Köszön az Úr illendőképpen, az anyóka fogadja. Kérde az Úr, mintha nem látná, régi bevett formula ez faluhelyt: aztán mit csinál, édes néném? Itt né, borsót fejtek levesnek, mondja a néni. Jó sok petrezselyemmel lesz, galuskával? Úgy, úgy, lelkecském. Aj, összefutott az Úr szájában a nyál, idejét se tudta, mikor evett utoljára zsenge bor-

sólevest, jó sok petrezselyemmel, galuskával. Ugyan, édes néném, kérde, nem maradhatnék-e esetleg én is itt ebédre? Jaj, hát dehogynem, jó szívvel látom, aszongya a néni, úgylis mindig két személyre főzők. Tudja, lelkecském, világ-életemben ketten voltunk az urammal, gyermeket nem adott a Jóisten, azt csak ő tudja, miért, s úgy megszoktam, nem is tudok másképpen porciózni.

Nekiláttak. A néni aprított, kevert, zubogtatott, az Úr a tegnapi maradt túrós puliszkából falatozott, s közben diskurálgattak, szépen kifaggatta az anyókát mindenről, ami odalent az árnyékvilágban történt vele. Persze, ismerte ő nagy vonalakban az élete folyását, de hát a kisebb részletek csak elfelejtődnek, ugye, másrésről tapasztalta, jólesik az érdeklődés minden emberfiának. József néni válaszolgatott szép sorjában. Elmondta a rostalika-családot, templomegere-gyermekkort, mostoha szolgasort, fonnyasztó betegségeket, üszkös szíveket hátrahagyó háborút. Egymást érte a sok bú és baj, gond és megpróbáltatás, de József néni türelme Jóbéval vetekedett. Soha fél szóval se zúgolódott, se jósorát, se házát-mezejét, se másféle jószágát senkinek nem irigyelte, akinek nem tudott használni, legalább nem ártott, megvigasztalta a nálánál szomorúbb szívűeket, karaj kenyérhez juttatta a maga keveséből más kivert kutyáját. Erején felüli terheket hordozott, s mégis, minden próbatétel közepette, akár az ég madarai és a mezők liliomai, olyan bizalommal s bölcs belenyugvással hagyatkozott annak akaratára, ki most vele szemközt túrós puliszkát eszeget. Az Úr nagyokat hallgatott, néha félrenézett, hogy titkon megtörölgethesse harmatos, ibolyaszín szemeit. Aztán mikor volt életében a legboldogabb, kérde, hogy egy kicsit vidámabb témára terelje a szót; s lám, sok keserű falat közepette is annyi volt az édes, hogy az anyó szinte nem tud választani egyet. De mégis, fényesedett meg szeme a hirtelen támadt szívmelegtől, ahogy mindig, valahányszor csak eszébe jutott. Volt egy nap, aj, nem lehet jól elmondani az ilyesmit. Gomba után jártak az erdőn nyár derekán, már hazaútban, amikor elkapta őket a zápor. Egy özetetőbe húzódtak, ott aztán a hosszú gyaloglásban megfáradtan elnyomta az álom. Mint a kerítésre terített dunna, úgy érezte magát ébredéskor, kiszellőztetve, hűvös-tisztára fújva. A szíve s körülötte minden, mint mikor kisöprik a házat, levegős, jólesően tágas és illatos. Gyantás gallyak ropogtak a tűzön, parázsán hirip kalapja sustorgott túróval töltve, meleg, zizegős puhaságot szuszogott a széna, frisset az esőáztatott erdő. Mindennek új színe s formája volt, másképp zengett a fák évszázados csöndje, orra ujjongott, mintha most érezne először gombát, szénát, égő cse-

reklyét – most először igazán. Könnyű volt a lelke, mint a csibetoll, a jó szagok egész odáig fodoródtak, körberöppenték vele a patyolatújra mosott világot, s nem volt annak semmi hibája. Igen, egy pillanatra a mennyországba látott, legalábbis úgy hitte, ilyen lehet, ilyen az illata annak is, ilyen kell hogy legyen a szószékről hirdetett tökéletes, örökké tartó boldogságnak.

Közben elkészült a leves, elköltötték nagy egyetértésben. Mennyei volt, petrezselyem, galuska éppen úgy s annyi, ahogy szerette az Úr. No, ideje eredményt hirdetni, érett meg benne az elhatározás: József néni, kedves, tessék pakolni, viszem magammal. S még mielőtt az anyóka szabadkozott volna, hogy ugyan, lelkecském, hova vinne egy ilyen vénasszonyt, ráragyogtatta az ő valódi, fényességes, egyszersmind elmentmondást nem tűrő arcát. Csurogtak a könnyek az almaarc mosolygós ránca-

in, istenkém, ó, istenkém, nem vagyok én arra méltó, de nem volt apelláta, a vacsoraidő is közelgett, repdeső szívvel összekapta hát a kis motyóját, s mentek. A konyhán kézhez kapta az éléskamra kulcsát, azzal az Úr eltávozott, hogy kihirdesse akaratát s eloszlassa a pukkadásig lakott majálisozókat. Mire visszatért, konyha kicsinosítva, belakva. Csillog a felsúrolt konyhakő, az Úrnak kicsit még állingálni is kell az ajtóban, míg felszárad teljesen, addig összenéz a fényesen vigyorgó réz-serpenyőkkel, megállapítja a száradó hagymakoszorút, petrezselyemfűzért, ablakban a majoránnát, polcon kompót, lekvárt, falon az emléket tovatűnt leánykorból, KI AZ URÁT SZERETI, JÓ VACSORÁT FŐZ NEKI. Duruzsol a tűz, finom vacsorailatok bodorodnak a

fedő alól, az asztal megterítve egy főre, kis tálikóban kikészítve valami savanyúság. Olyan gombaforma, ahogy jobban megnézi az ember. Hopp. Az Úrban feltörnek a rossz emlékek, kérde, mi ez, néne? Fenyőolja tárkonyos ecetben eltéve, tán nem szereti az Úr? Ó, hát szeretni nagyon is szereti, de vajon biztos-e, hogy ebben kizárólag fenyőolja van, nem pedig, teszem azt, selymes süsükeje. Hova gondol az Úr, csendőrbiztos, ahogy szegény uram mondaná, tréfálkozik szomorkásan az új szakácsnő, erdész volt, isten nyugosztalja, akárhol is van, mert idefenn még ugyan nem találkoztam vele. Öröködjél attól, József, mondta mindig, hogy olyasmit leszedjél, amiről nem tudod, miféle, mert a gomba olyan istencsüdája, az ördög meg nem állhatta, hogy valami csúfságot el ne kövessen rajta. Nem sok gombát ismerek én, de azt a keveset jól, a többit meg békén hagyom. Az Úr megnyugodott, az mindjárt más, jól van akkor. Hanem József néni kedves, tessék csak hozni még egy terítéket, úgylis kettőnek való ez, nem igaz? S ettek ismét együtt jóízűen.

Vacsora után az Úr elindult elnyomtatni egy pipával s egy kis elmélkedéssel a jó házikosztot. Az ajtóból még visszafordult: mondja csak, József néni, hogy lehet az, hogy egyedül ült odahaza, amikor mindenki ott vigadozott a fazekak körül, a versenyen. Hogyhogy, miféle versenyen, hát nem olvasta a Hírharsonát, a sok plakátot, röpcét? József néni a fejkendője csücskét gyűrögeti, pironkodik, s végül bevallja. Tudja, Uram, nem ösmerem én az írást, ahogy mondtam vala, sokan voltak s szegények, nem tellett oskolára. Aztán valahogy úgy sikeredett, életembe se tanultam meg sose, restellem is eléggé, hogy még bár az imádságos könyvecskéből se tudok elbetűzgetni vajegy szép litániát. Az Úrnak kacagott az ibolyaszín szeme, jaj, hagyja el, sose búsulja ezt, csak ilyen borsólevesséssel s paprikásokkal imádkozzon ezután is, felért ez akármilyen litániával. Igaz, mit eszünk holnap, József néni? Poékalevest, kóttas palacsintát, édes Uram, jó lesz-e? Jó volt, nagyon jó. Az Úr alig tudta megállni, hogy azt ne mondja: legyen holnap.

Így történt, hogy József néni, aki olyan észrevétlenül s aprón élt, akár egy katicabogár, nem gyűjtött a földön kincseket, s öröme is jobbára csak akkor volt, amikor együtt örvendezett az örvendezőkkel, magas tudományokhoz mit sem értett, de szelíd volt és alázatos szívű, most az Úrnak jobbja felől ül minden áldott délben és este, s alkalomadtán, egészen pontosan Péterpálkor, ami tudvalevőleg június 29-én ünnepeztetik, még egy tálból is cseresznyézik vele. Konyhája körül gyantás gallyak parázsán sült hirip, friss széna, esőáztatott erdei füvek illata terjeng.

SZÓCS ISTVÁN

Pótjegyzetek

1. Ágyó Firenze!

avagy

Az opera, a „Magyar Opera” és a Magyoperett?

Az ember kisiskolás korában még lebukik a padsor háta mögé, ha koloratúra szoprán áriát hall kövér, szőke néniktől, nem bír uralkodni a kuncozásán; sihederként azonban már a *Föl, torreádor!* a kedvenc füttyjele: majd *Úgy bizony, vége a szép időknek!*, harsogva menetel *Figaro* oldalán, s zavartan jön rá, hogy ő is elérzékenyült a kifosztott *Pillangókisasszony* búcsújától, az egekig tornyosuló és fekete felhőkkel keveredő sötét hullámok között elrévülten fedezi fel a *Bolygó hollandi* vitorláját: *Hajó, hajó!*, majd, a vége felé, az öreg királlyal dúdolja: *Majd alszom én...*

Az opera műfaja ma nem csak azért éltetendő-ápolandó érték, mert az ének az emberiség egyetemes anyanyelve, hanem ma már szinte egyedüli őrzője az ősi, nagy színjátszási hagyományoknak. A prózai színház egyre inkább átalakul a félműveltek lego-játékává, vásáriasságot talál együtt a divatos filozófiák – bölcsködések – klub-összejövetelein, ám az élet nagy határhelyzeteit, mint Halál (és megdicsőülés!), Búcsú és átlényegülés, örök elválás és örök visszatérés, csak az opera vállalja már; ezért integetnek mindig az opera szereplői a színpalak mögé, ezért robbannak be a színre, magasba emelt karokkal s

*az arcokon tűz, isteni harag
és az egész egy álom álma csak.*¹

Az egyetemes operairodalom nagy szólamái, frázisai (hogy ne mondjuk, közhelyei) az általános műveltség „jelmondataivá” lettek; legkönnyebben így éppen anyanyelvünkön férközhetünk be az európaiság bizalmas berkeibe. Nem azért, mintha nem szeretnénk az olasz nyelv zengő-bongó sodrását vagy a német villámokat villogtató mennydörgését, de a műfaj időn kívüli saját idejét – *mint aki a sínek közé esett... és átalérzi tűnő életét* – és az ember mi-volt legközösebb benső érzés-formuláit igazán anyanyelvünkön adhatjuk vissza az egyetemesség ajkára. Nem elég csak a magyar operákat magyarul énekelni, vagy a *Mágnás Miskát* s *János vitézt!* – Mert mi lesz, ha valakinek eszébe jut, miért kell ahhoz Kolozsváron magyar opera, hogy olaszul énekeljenek benne? Nem úgy járunk-e majd akkor, mint az olasz víg-opera felsült ravasz cselszövője:

*Ágyó Firenze,
Ti napsugaras esték!
Csak félkarommal intek búcsút
Mert felét már lenyesték! ...?*

2. Törbe csálnak az operatőrök? A kamera manók?

Mikor először felfigyeltem olcsó műfogásaikra, még egyetértettem az esemény-tévésekkel: *annak idején*, az esti híradókat pozitív tudósításokkal kellett kezdeniük, például acéolvastó kohókkal... százhetvenhét-szer bemutatott tűztornyokkal... és az operatőr – azaz a felvételt készítő (nem lehet azt mondani, hogy a fotós, vagy a filmező, mert szerintük ez durva szakszerűtlenség) – lekuporodik a kohó mellé, alsó rövidülésből filmez (azért is) és forgatja: az óriás kohók kóvályognak és félelmetesen utópisztikus, grandiózus apoteózis hangulatát idézik.

Az operatőr trükkjeit átveszi a szerkesztő, a vágó és minden fejetetején táncol, nemcsak hegeli értelem-ben. Ám az operatőr már többet is akar, nem éri be a régi középfajú film melodramatizmusával, vagyis hogy mindenki *menve megy és nézve néz*; – „leleplez”: ha a labdarugó csatár mellé- vagy fölé lő, majd visszafelé lohol, addig követi a kamera, amíg végülis sercint egyet; s akkor rögtön leszáll róla, soha sem tudjuk meg, mi minden történt még vele életében azután.

A törvényszéki tárgyalóteremben ugyan nincs kiírva, hogy zárt tárgyalás, de a vádlott, a gyanúsított, a tettes feje helyén csak egy kis ködfolt, vagy teljesen le van nyakazva: az igazságszolgáltatás főfeladata a bűnös személyiségi jogainak védelme! (Érdekes, a bíró csak az inkvizíció idején viselt álarcot, ma nem, sőt az ügyvédnek sincsenek, úgy látszik, védnivalói, előtérbe, a kamera torkába tolja a képét.)

És mit tehet ilyenkor az operatőr: felfedezi a *kereset alá vont személy* és a kísérő fegyőr nadrágjának az ülepét, közelképben, és ujjai bütykeit a póráz alatt. Egy szörnyűségesen sokat sikkasztó személynek már csak a lábászárait mutatja, aztán megállapodik a bakancsánál, percekig az meredezik a képmező közepén: hogy íme, egy sikkasztó ilyen bakancsot visel! Arca, tekintete nem érdekes, de aki ilyen bakancsot visel, az lám, sikkaszthat is, és milyen sokat!

Azonban az operatőr sem mind hátrányos helyzetű intelligencia dolgában: ő arra számít, hogy munkáját időben mérik, hány másodpercig volt a képernyőn, s aszerint is fizetik. Időnként ráfordítja a felvevő készüléket a kollegá-

ira: ördögi, torz harcosok, feketecsövű fegyvereiket erőszakosan tolják az áldozatok felé, célozgatja őket, éreztetik, ki a hatalom, ki a meghatározó erő: aki nem tetszik nekik, bizgentyűket nyomogatva, leseprük. A szerencsétlen, idegesen kacszázó léptű miniszterek torkán le akarják gyúrni mikrofonjait, holott a hírszerző technika mai állása mellett csukott ablaknál is, az utca túloldaláról is lehallgatható, miről suttogok volt barátaimmal.

A méltatlan hatalom bitorlói végül is mindég kierőszakolják a végzetüket: közeleg az idő, amikor a láthatár fölé magasló irdatlan úthengereket filmezhetik, alsó rövidülésből! „Minek ennyien?”

3. Mégiscsak sült demokrata vagyok!

Egy hírlapi fényképtől összerándulok: feketébe öltözött öregasszony, divatja múlt kalapban, kezét csókol egy láthatólag kevésbé vén, de ugyancsak idősnek tűnő nőnek. Az *író* kézcsókkal hódol az *uralkodónő* előtt.

Mintha gyomorszájon vágtak volna, spontánul. Ha be lettek volna öltözve a jelenethez: a királynőn korona, vállán palást, akkor hagyján. Így azonban ez szentségtörés: a feudalizmus örökletesen durva arcjátéka.

Még ha a hódoló vénasszony egy végső nyugdíjba vonuló bejárónő lenne, de író: több száz millió ember ismerte s kedvelte valaha! S tán még ma is. Hogy csak a „szórakoztató” irodalmat művelte? Hogy detektívregényeket írt? A még működő irodalom, felülről lefele, három emeleten helyezkedik el: legfelül van maga az irodalom, a tulajdonképpeni, közvetlen alatta a szórakoztató irodalom: May Károly, Verne Gyula, Edgar Wallace, George Simenon, aztán Chandler, és igen, Agathe Christie néni.

Legalól a *nem-szórakoztató* irodalom: agyonideologizált, betegesen teoretizáló, világnézetileg mindég manipuláló, magát esszéirodalomnak képzelő mű; vagy *műmű-irodalom*, amit körülhigéssel, vastagon kozmetikázó kitüntetésekkel, felfújó szalmaszál-összpontosítással az *irodalom* fölé magasítanak, ám hiába: félelmeberőltőként mindig visszahull az unalom savanyú porába, ahonnet vétetett.

A szórakoztató irodalom legalább olykor üdít; sőt még tanulni is lehet belőle ilyesmiket: *A legtöbb baj mindig a csúnya nőkkel van, avagy: Két étkelés között legjobb behűtött fehér bort inni!...* A *műmű* irodalomtól még ennyit sem kapni...

¹A Kosztolányi-sorok Kosztolányitól valók.

GÁL ANDREA

Nyomorultak

Az első novelláskötetekkel szemben mindig van egy kis fenntartásom: szerzőik nemegyszer mind beleveszik a könyv borítói közé, ami szövegük kéznél van. Potozky László *Áradás* című novelláskötetét sem kezdtem másként olvasni. Lássuk, mit tud ez a fiatalember, milyen szövegek skáláján vezeti végig olvasóját, milyen kísérleteken keresztül próbálja megtalálni azt a hangot, amelyre aztán 85 év múlva szerencsés esetben azt mondja egy irodalomtörténész, hogy ez volt pályája kezdeti szakaszának meghatározó stílusa. Előfeltevésem szerencsére csak részben bizonyult helyesnek. A kötet nem nélkülözi teljességgel a koncepciót, vagyis nem szövegek összevissza halmaza. Hanem novellások, novellacsapatok halmaza, amelyeket határozottan egyéníthető attitűd jellemez. A „lássuk, mit tud” kérdés pedig úgy intéződött el, hogy „tud”. A maga nemében mindenik stíluspróba minőségi szöveget eredményezett, még ha ritka is az az olvasó, aki mindeniket, egyidőben maradóktalanul dicsérni tudja. Talán mindegyik novellasorból kijött volna egy önálló kötet, ha szerzőjük rádolgozik.

A kötet koncepciójáról beszéltem. Az pedig nem másban mutatkozik meg, mint a nyitótörténet megválasztásában. Egyszerű és hatásos gesztus: a *Tea keddre* című novella azt a helyzetet építi meg, hogy egy, valahol a nyomorú betonrengtegben lakó, otthonról dolgozó agglegény hivatalnok hetente teázni megy az elegáns, egy letűnt világ „békebeli” értékeit őrző nagynénjéhez, annak belvárosi lakásába, ahol a történelem, a műveltség, a méltóságteljes élet nyomai mutatkoznak meg számára. A kedd válik életének központjává, ahhoz viszonyítja a hétköznapiakat, ahhoz igazítja tisztálkodási szokásait és lelkének ünneplését. Míg nem a nagynénit holtan találja. Itt szerencsére meg is áll a történetmondás, pontosan ott, ahol az olvasónak elég tere van még arra, hogy a maga számára megképezze a narrációs világ további részleteit.

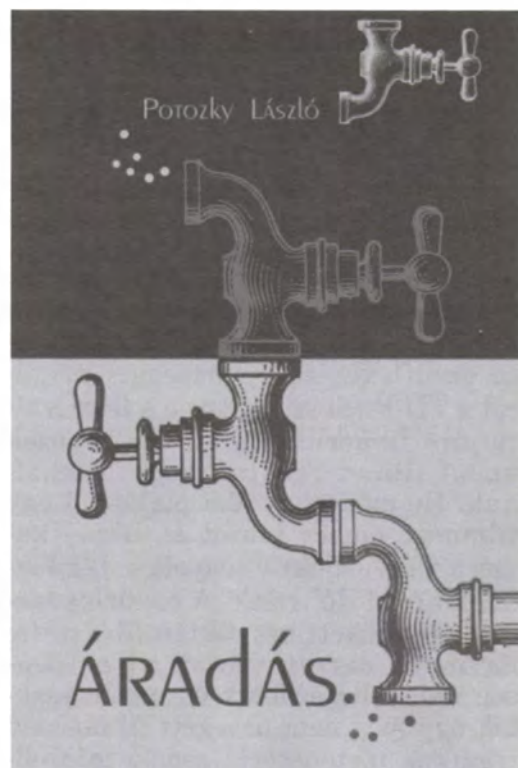
Ez az írás számomra a kötet legjobbjai közé tartozik. A könyv pedig úgy folytatódik, hogy az első novellában felvázolt sötét világkép különböző változatait írja meg, legyen az tömbház-, aluljáró-, politikai terror- vagy háborús nyomor. Egyetlen napfényes kedd délután, egyetlen derűs nagynéni sem jelenik többé meg a kötetben, aki „finom ujjainak egyetlen érintésével megálljt parancsol a testet-szellemet elsatnyító uralomgép fogaskerekeinek, ékszíjainak” (6. o.), mintha végképp átkerültünk volna az árnyas oldalra.

Az egyik novellacsoporthoz fókuszában a kommunista terror áll, a szövegekben több (*Hulló lapok közt az ember, Drót a pofán, Hús(v)íz, avagy egy kényszerbőjt története*) vagy kevesebb explicit utalás törté-

nik a korszakra (*Halálösztön, A kutyafejű ember*). Ezek közül azokban sikerül autentikus világokat megkonstruálni, amelyek nem koncentrálnak didaktikusan az „üzenetre”. Nyomor volt, borzalom volt a kommunizmus évtizedeiben, tudjuk ezt mindannyian, de Potozky László erről beszélő novellái helyenként mintha mégis légbőlkapottak lennének. Fogalmazási gyakorlatok a diktatúráról. A *kutyafejű ember* éppen azért hatásosabb, mert a korrajzot háttérként használja egy személyes hangvételű történethez, amelyet pontosan, részletezően, ráérősen mesél el, anélkül, hogy a kommunizmus mechanizmusait firtatná.

Némileg ugyanez a helyzet alakul ki a háborús novellákban is (*Elkésett virágok, Családterápia, Vendégszeretet, Galambok öre*). Az első, az *Elkésett virágok* szépen, tapintatosan nyitja meg a témát: egy férfi holttestét ássa ki egy család, hogy hazavigyék, az otthoni temetőbe, és ez a szál élete utolsó óráinak elbeszélésével váltakozik. A háború, a harc, a halál itt is háttér – megtörtént valami, amelyhez a szereplőknek viszonyulniuk kell. Előtérben viszont olyan részletek vannak, amelyek beleférnek egy novella kereteibe, mint a tanakodás a kereszt fellett, a fiát kiásó apa gesztusai, a halott hajának elhullása, amikor a szellő hozzáér. A többi háborús novellában elbeszélte események számomra túlságosan nagyívűnek tűnnek a novellának a szerző stílusa által is meghatározott, műfaji kereteihez képest. Néhány oldalba a szerzőnek nem sikerült belesűrítenie a szereplők motivációját, elhatárolását, cselekvésük mozgatórugóit. A bevonuló katonákat megmérgező öregember, a feleségét féltékenységekben felrobbantó férj, a galambjait lemészároló galambbolond férfi története – mivel rendesen kifejtve szétfeszítené a műfaj kereteit – elnagyolt marad.

A kötet leginkább sikerült darabjai a kortárs világunk nyomorultjairól szóló történetek (*Apu szeme fénye, Szomszédok, Kigyomlálni a jégvirágot, Esettanulmány egy csap felszereléséről, Aluljáró, Vasárnap körút, Tájékp, táj nélkül, Jelenetek téli erdőbe*). Koldus, hajléktalan, alkoholista, bukott rendőr, fogyatékkal élő fiú, fogyatékkal élő fiú apja, öngyilkosság szándékával az erdőbe menekülő férfi: olyan figurák, akik azon a bizonyos árnyas oldalon is túl, a teljes sötétben találják magukat. A narrátor pedig melléjük szegődik, és kegyetlen pontossággal konstruálja meg az olvasó számára éjszakai, nappalai képét. A kommunizmusról beszélő és a háborús novellákra több ízben rátelepülő didaxis elmarad, mivel a történetek, bár végletesen keserű emberi tapasztalatokról számolnak be, mégis árnyaltak. Nem egyértelműen áldozatok ezek a nyomorultak, a narrátor nem sajnálkozik felettük, hanem egyszerűen megmutatja: a társadalom vagy a saját cselekedetük által mintegy véletlenszerűen kerültek ide a szereplők. Ide: a téli erdőbe, a vigasztalan tömbházlakásba, az

állomás koszos zugaiba, az aluljáró mellékhelyiségének mellékhelyiségébe.

A kötetzáró írás túlrad a novella műfajának határain, hosszabb időtartamon át követi központi figuráját, Pamelát. Aki évekig ki sem járt az aluljáróból – egy földalatti bár végében lakik, két gyerekével együtt. Észrevétlenül válik prostituálttá, aztán éppoly észrevétlenül adja el kislányát. Nem tehet másként, az aluljáróban nincs alternatíva erre a sorsra. Létét behatárolja az a szűk földalatti kamra, ahol az elbeszélés elején meghúzza magát, és amely végül is bekebelezi őt, gyermekeivel együtt. Akkurátus, megmunkált szöveg ez, végig kitartott feszültséggel, jó stílári megoldásokkal. Minőségi módon fejezi be azt az íráscsoportot, amely amúgy is a kötet erősségét képezi: a mellettünk lélegző nyomorultak életéről szóló narrációt (akikkel tényleg csak a levegő közös, amit beszívunk, többségünk még egy tekintetre sem méltatja őket).

Így válik az én olvasatomban a könyv címe, az *Áradás* metafikatív mozzanattá. A szerző szövege akkor tudott leginkább hatásos lenni, amikor szétnyomta azokat a határokat, amelyeket ő maga állított fel. Témaválasztásához, hangneméhez a részletezés talál, amelynek kibontakoztatásához terjedelemre van szükség. A kötet címét adó novella egyébként teljesen eltér a könyv többi írásától. Parabolászerűen írja meg, hogy a tömbházlakás csöveiből kitörő víz hogyan árasztja el a lakást, minden észszerű próbálkozás ellenére. A lakó pedig végül is beletörődik sorsába és, amikor a lakás teljesen feltelik vízzel, megadóan fordul bele. Potozky László írásaiban sok ilyen karkai kép jöhet létre, hogyha azt a bizonyos áradást hagyja a maga útján haladni.

Potozky László: *Áradás*. Erdélyi Híradó Kiadó, Kolozsvár, 2011.

Beszámoló a 11. TIFF-ről

A nagy filmzabálás

A tavaly kerek számmal jubiláló, kolozsvári Transilvania Nemzetközi Filmfesztivál kamaszkorú lett, és ennek megfelelően a filmművészet önmagára ébredő, kamaszos-modernista korszakát mímeli: a 11. TIFF arcúta önreflexív, és éppenséggel magáról a TIFF-ről szól, illetve a fesztiválra járó filmőrültekről, akik képesek annyi filmet zabálni, hogy belehalnak. Ily módon az idei plakátról egy filmnéző ember tekint le, aki – kamera vagy objektív helyett – egy távirányítóval „lő” ránk. A mozielőadások előtt vetített két reklámfilm pedig úgymond narratív lovat ad a jelenség alá: a hosszabbik és unalmasabbik egy meg nem nevezett filmbőlond tragikus történetéről regélő mini-dokumentum, a másik pedig valamivel jobban passzol a TIFF-szpotok kánonába: ismét a(z amúgy kihalófélben levő) transzszilván paraszti miliőt helyezi kontrasztba a filmőrülség jelenségével, és Méliés mester idén vetített ós-sci-fi-je, az *Utazás a Holdba* is megidéződik benne.

A filmtúladagolás jelensége érdekes összhangban van az idei fesztivál számadataival is – miközben minden évben kötelezően elhangzik, hogy szebb, jobb és több, mint a tavalyi, és ez idén is így volt (s hál’istennek eladott jegyből is több volt), egy adott ponton felmerül a kérdés: meddig lehet hízni? Míg egy pár évvel ezelőtt még lehetséges volt „lefedni” a fesztivált egy jól időzített szabadsággal vagy vakációval, az idei 241 film között már tényleg lehetetlen eligazodni, vagy akár valamiféle struktúrát találni, így a plakátról meg a reklámfilmből visszamosolygó TIFF-őrültnek egyre nehezebb dolga van.

Ha mennyiségileg igen, tartalmilag azonban az idei kínálat nem tükrözte a vizuális anyagaik jellegét: nem igazán csordultak benne túl az önreflexív filmek, inkább egy új, tematikus kategóriával lepték meg a nézőt: *Emberek és istenek* címmel a vallás/hit mai helyzetével foglalkozó alkotásokat gyűjtötték össze, itt aztán helyet kapott mindenféle változó színvonalú film, animációtól kezdve az új Pen-Ek Ratanaruang-filmen keresztül egészen az agyondicsért *Tirannoszauruszig*, amely az ember „megválthatóságáról” filozofál. Nem a tematikus blokk része volt, de talán sokkal relevánsabb a témában a sci-fi filozófiává nemesítő klasszikus, a 2001: *Űrodüsszeia*, amelyet ráadásul tényleg minden igaz filmhívó dobogó szívvél várhatott, a többi

Stanley Kubrick-alapművel egyetemben. Az 100% kategória idei kínálata ugyanis az amerikaiból britté avanzsált filmzseni teljes életműve volt – ennél szebb ajándékot nem is tehetett volna le az asztalra a(z ismétlem, kamaszodó) TIFF. A filmet prédikálók viszont csak pixeleket ihattak: a *Mechanikus narancs*, a *Barry Lyndon*, az *Acéllövedék* és a többi Kubrick-mű ugyanis mind egy szálíg digitális vetítésen volt prezentálva, ami elvileg egy kristálytiszt, karcolás- és remegésmentes filmélményt ígér (és meg is adja), de az *Űrodüsszeia* főtéri vetítésén száját tátók ismét megbizonyosodhattak: az új, szép világ lehet, hogy új, de nem feltétlenül annyira szép. Most már egyre bizonyosabb: a Kubrick – és Isten – által eredetileg megálmodott, „nagyonszélesvásznú”, *Cineramában* bemutatott, 65mm-re filmezett látványorgiát eredetiben mi már nem fogjuk látni soha. Csak fakó digitális mását.

Azért az idei TIFF nagy része még mindig a jó öreg celluloid diadalát hirdeti, főleg ha a pazar látványvilágú ausztrál és kínai filmeket nézzük (az idén Dániával karöltve ez a há-

KINEMATOGRAF

úr (Andy Lau) történetét melegíti fel, csak itt az *Avatár* kék nyúlánkjai fürge shaolin-papok, a komikus figura pedig, ha még nem találtuk volna ki, Jackie Chan. A hatalmas Buddha-szobor összekulcsolt karjaiba zuhanó főhős minden korosztályt és ízlést megpróbál kielégíteni, s a nagyszerű látványvilágú film is azt jelzi: pénz van Kínában, és ők – Hollywoodtól eltérően – még most is komolyan gondolják, nem szűnnek ki a nézővel pót-CGI-vel, számítógépes grafikával dúsitott 3D-s fantasy-dömpinget rázúdítva.

A főtéren prezentált sci-fikre visszatérve: az idei TIFF egyik leginkább várt filmje az *Iron Sky* (*Vaségbolt*) volt, egyrészt maga a film előállításának története, másrészt a film sztorija miatt, miszerint a második világháború végén a Hold sötétebbik oldalára menekült nácik 2018-ban visszatérnek a Földre. A klasszikus B-filmes sablonokkal operáló vígjáték valószínűleg nem a forgatókönyve vagy a látványvilága miatt lesz mérföldkő, de máris filmtörténelmet írt: az első komolyan vehető ún. közösségi- vagy crowdfunding-produkció, azaz (részben) a jövődöbéli közönsége által, sok-sok aprópénz összedobásával finanszírozott film.

Joachim Trier: Oslo, augusztus (jelenet a földjás filmből)

rom ország volt „fókuszban”). Kínai film amúgy szinte minden évben van egy vagy kettő, s ezek közül legalább az egyik wuxia, azaz harcművésztes-kosztümös eposz olyan szerzetsékekkel (már megint a vallás témája!), akikről nem lehet eldönteni, hogy ugranak vagy repülnek. Az idén ez a szerep az egész egyszerűen csak *Shaolin* című „all-star” hongkongi produkcióé volt, amely ismét a megbűnhődő, egykori elnyomottai közt békére lelő had-

A legeklektikusabb kategória minden TIFF-en a verseny: első- vagy másodfilmes rendezők szárnypróbálgatásait lehet végigizgulni – vagy éppenséggel végigszenvedni. Az idén is elég színes volt a futam, szerb kamaszlány szexualitással való kacérkodása (*Klip*) éppúgy volt a programban, mint epikus lendületű, négy és félórás, furcsa humorú orosz alkotás (*Chapiteau-show*) vagy éppen film noir *hommage*-zal próbálkozó, de akaratlanul

önparódiába fulladó, japán kiskölt-ségvetésű jakuzafilm (*Yoru ga owaru basho / End of The Night*): amatőrtől szinte profiig minden. A Transilvania Trófea nyertese az utóbbiak közül való: a már „kipróbált”, mozis forgalmazásban is működő *Oslo, augusztus* Joachim Trier második nagyjátékfilmje. Egy tíz hónapja „tisztá” drogos egy napjáról szól, akit két héttel a re-

Cannes-ban Hanekével versenyzett, s a TIFF-et már nem is tartotta méltónak új filmje bemutatására), de valami újat is kell mutani, tovább kell lépni. Egyeseknek (Adrian Sitaru: *Legjobb szándék*) ez nem sikerült maradéktalanul, másoknak viszont igen: a kategória fődíját Radu Jude nyerte el *Mindenki a családjából* (*Toată lumea din familia noastră*) című mun-

észre sem veszi, hogy a film már sokkal inkább abszurd, mint realista – csak a szimbolikus befejezésnél, amikor már „késő”.

A másik továbblépő a színház felől érkezett, és a kolozsváriak jól ismerik: Silviu Purcărete egy nagyon teátrális világot aggat fel a *Valahol Palilulában* hatalmas díszleteire, a főszerepben ráadásul Dimény Áron dobant, igaz, szinkronhanggal. Az elemi erejű, márquezi történet megemésztése nem egyszerű feladat, annak a felismerésére viszont tökéletes, hogy mennyire más síkon, mennyire más logikával működik az utóbbi időben nemzetközi sikereket elérő román film és a szintén agyondíjazott román színház. A két párhuzamos világot összehegeszteni próbáló Purcărete-film amúgy már a mozikban is megjárta magát viszonylagos sikerrel.

Nincs TIFF életműdíjak és díszmeghívottak nélkül, az idén az egyik megtiszteltetés – ha már alig volt a 2011-es magyar filmtermésből értékelhető alkotás, amiből egy becsületos Magyar Napot össze lehetett volna rakni – a Töröcsik Marié volt, aki jött, látott és győzött. A magyar film és színház kedélyesen sztorizó nagyasszonya törékeny alkata ellenére nagyon jól vette az akadályokat, a sajtótájékoztatón szinte lehetetlen volt megfelelő iramban szinkrontolmácsolni. Állótapsot a gálán viszont csak Geraldine Chaplin kapott, aki egytizenhatodnyi román mivoltára hivatkozva teremtett azonnali kapcsolatot a közönséggel.

Ismét szebb, jobb, nagyobb volt tehát idén a fesztivál, ráadásul az Egyetem utcában található TIFF-ház avatásával egész évben tartó programsorozatok ígérnek, de a reklámfilmek mozifüggő kárvaltozójainak családja-hoz hasonlóan az egyszeri néző is felteszi a kérdést: hova tovább? Hol az elég? Mikor fogunk megpukkadni?

JAKAB-BENKE NÁNDOR

Az életműdíjas Töröcsik Mari az idei TIFF díjkiosztó gáláján – a szerző felvétele

habilitációs program teljesítése előtt kiengednek az elvonóról egy állásinterjúra, illetve barátaival találkozni. A minimalista alkotás azért érdekes, mert a főszereplő személyén keresztül képes rávilágítani a jóléti demokráciák, a Nyugat (vagy inkább Észak) kiégettségére, „jódogában” tétovázó állapotára. Anders igazi posztmodern antihős: noha az eredeti címben szereplő augusztus 31-i nap tétje nem kevesebb, mint saját léte, környezetében nem találja meg azt az érzelmi támaszt, amire számít, így újból megadja magát a heroinnak. Ismerünk mindnyájan ilyen embereket: tehetséges figura, de fenyegetni kell, hogy kezdjen valamit magával. Nos, ez az a „luxus”, amit talán csak az említett fejlett demokráciák engedhetnek meg maguknak, vagy legalábbis azt hiszik...

Külön nyertese szokott lenni a Román Napoknak, s ez az itthoni közönség számára talán még fontosabb is, mint a friss külföldi filmek számavétele, főként hogy most már a filmtörténeti közelmúlt is azt mutatja: a román újhullám szorosan összefonódott a kolozsvári szemlével, ugrodieszkának és célpontnak egyaránt használta a fesztivált. Ez az újhullám viszont mostanra már erősen kifulladásra látszik, az utóbbi 2-3 év útkeresései is ezt igazolják. A nagy győzteseket már kitermelte (Cristian Mungiu

kájával. A film nagy lendületet vesz, és jóval messzebb ugrik az újhullám által kiszabott (neo)realista partjelzőnél: a megszokott bukaresti szocreál hétköznapiakat enyhe műfajfilmes ízekkel vegyíti, így megkapjuk a román *Összeomlást*. Egy amerikai filmekből ismerős helyzet köszön vissza a vásznonról: apuka elvált, lepattant, gyereket az anyuka és új pasija neveli a régi lakásban. Az apuka elvinné vakációzni a gyereket, de az új pótapa nem engedi, így aztán elszabadulnak az indulatok. A film azért nagyszerű, mert nagyon precízen adagolja a feszültséget és a drámát, a néző szinte

A 11. TIFF díjai:

Transilvania Trófea – a legjobb film: *Oslo, August 31st / Oslo, augusztus*; **A legjobb rendezés:** Maja Miloš (*Clip*); **A zsűri különdíja:** Szergej Loban: *Chapiteau Show*; **A legjobb forgatókönyv:** Joachim Trier, Eskill Vogt: *Oslo, augusztus*; **A legjobb operatőr:** Bárbara Álvarez (*De jueves a domingo / Csütörtöktől vasárnapig*); **A legjobb színészi alakítás:** Kim Kold (*Teddy Bear*); **FIPRESCI-díj** (a filmkritikusok díja): Paddy Considine: *Tyrannosaur / Tirannoszaurusz*; **Közönségdíj:** Szergej Loban: *Chapiteau Show*;

Életmű- és kiválósági díjak: Töröcsik Mari, Geraldine Chaplin, Claude Lelouch, Ion Caramitru, Iosif Demian, Helmut Stürmer; **A legjobb román nagyjátékfilm:** Radu Jude: *Toată lumea din familia noastră / Mindenki a családjából*; **A legjobb román kisjátékfilm:** Nicolae Constantin Tânase: *Blu*; **A legjobb román debütfilm:** Bogdan Ilie-Micu: *Un gând, un vis, Doyle... și-un pix*; **Árnyak** – a legjobb horror/fantasy kisjátékfilm: Pedro Pires: *Hope / Remény*; **A helyi alkotások versenyének legjobb filmje:** Visky Ábel: *Családi film*.

PAPP ATTILA ZSOLT

TIFF 2012: ódák a filmhez

Aki ott volt a bonchidai kastély kertjében, a Georges Méliès műveiből rendezett élőzenés filmperformanszon, elmondhatja, hogy még az égiek is a TIFF közönségével tartottak azon az estén: különös érzés telihold fényénél nézni a francia mester varázslatos munkáit, főként az *Utazás a Holdba* című klasszikust. A kövér Hold a vásznon és a fejünk felett – mintha a nagy kinémágus egyik zseniális bűvésztükrükje lenne, immár a síron túlról. És persze voltak sírok is, visszajártak a holtak, könnyezett a Holdember, megtréfált az ördög, Kékszakáll rémtettei kísértettek a hetedik szobában, a gumifejű ember pedig filmtörténetet teremtett újfent, ott, Bonchidán. És a legnagyobb csoda, a holtak örök jelenvalóságának bizonyossága az, hogy mindezt a lenyűgöző, karneváli képzuhatagot Méliès dédunokája, Marie-Hélène Leherissey prezentálta, aki fiával – vagyis a mester ükunokájával –, az est szanzonokuplés-dzsesszes zenei aláfestését biztosító Lawrence Leherissey-vel együtt hozta el Kolozsvárra a mozi egyik megteremtőjének tizenhat alkotását (a több mint ötszázból). Egy család, amely generációk óta azzal foglalkozik, hogy átadja a kinematográf csodáját, olyanformán, ahogy azt megálmodták egy másik századfordulón, füstös kávéházakban, vásári forgatagban, valahol a (mozgó)kép, a muzsika és az élőbeszéd határán – összművészet ez, nem vitás. És ahogy ott, a kastélykertben, telihold alatt néztem ezeket a fakó, karcos, időbeli távolságukban is megkapó képsorokat, lehetetlen volt nem arra gondolni, hogy akkor, a mozi hajnalán, a formanyelv kimunkálásának kezdetén milyen nagyszerű szabadságban volt része ennek az embernek, és tudott is élni vele; és még arra is, hogy mit csinálhatott volna a hetedik művészettel, ha néhány évtizeddel később születik.

Így, lassan száz esztendő távolában talán épp az (is) adja egy filmes seregszemle értékét, hogy miképpen tud bánni a mozgókép művészi örökségével, hogyan tudja azt elhelyezni saját hagyományértelmezésében, önképében. És a 2012-es TIFF kínálatában *hommage*-ból nem volt hiány, szerencsére – és nem is feltétlenül az említett Méliès-retrospektívre, Carl Theodor Dreyer fekete-fehér klasszikusa, a *Vámpír* levetítésére vagy a teljes Stanley Kubrick-életmű bemutatására gondolok, hanem a filmtörténeti tradícióra valamilyen módon reflektáló új, mai alkotásokra; amelyekből csak szemelgetni lehet e hasábokon.

A Hold-párhuzamnál maradva: bizonyára ismerős a legenda, miszerint a második világháború végén náci egy csoportja egy titkos antarktiszi úrbázisról elhagyta a Földet, hogy meg se álljon a Hold árnyékos oldaláig. Ott aztán létrehozták a Harmadik Birodalom kolóniáját, és csak a megfelelő pillanatra vártak/várnak, hogy visszatérjenek, ezúttal teljes dicsőségben. Nos, ebből a történetből egy örült finn zenész, Timo Vuorensola filmet készített, méghozzá többnyire – főként internetes –

közösségi adakozásból. Várható volt, hogy a végeredmény nem lesz „komoly”: egy viszonylag kis költségvetésű, ám nagyszabásúnak szánt ötlet, amely szerint holdbéli náci támadják meg a Földet, az öreg bolygót pedig – egy Sarah Palin-hasonmás elnökhasszony vezetésével – természetesen Amerika menti meg (felemás módon egyébként) a pusztulástól, olyannyira abszurdnak tűnik, hogy valamiféle „hozzáadott érték” nélkül a tucatfilmek megérdemelt sorsára jut. Az *Iron Sky* (*Vaségbolt*) tehát inkább vállalja a szándékoltan (fekete) komikus jelleget, az űrinváziós sci-fi és a romantikus szállal megbolondított háborús akciófilmek paródiáját, miközben hódolattal adózik a B-kategóriás trashfilmeknek, a náci tematika „kizsákmányolásának” (az viszont, hogy üzenetes politikai szatíráként kelletti magát, nem feltétlenül tesz jót neki). És hiába döcög a történetvezetés vagy kidolgozatlanok a karakterek, és a humor is csak he-

Timo Vuorensola: *Iron Sky* (*Vaségbolt*)

lyenként frenetikus – a *Vaségbolt* képeiből sugárzik a mégoly komolytalan filmkészítés, egyáltalán: a mozi iránti szeretet és elkötelezettség, a „jófiúk és rosszfiúk” összecsapása ősrégi témájának kikacsintós, kiforgatott újramondása. (Ne feledjük el: mindezt a legendásan provokatív szlovén zenekar, a Laibach muzsikájára – akik ennek öröme koncerttel mutatkoztak be a kincses városban. Ott voltunk: jöttünk, láttuk, győztünk.)

Bizonyos értelemben az ellenkező póluson helyezkedik el Miguel Gomes *Tabu* című opusza: a portugál rendező igencsak komolyan veendő kísérletet hajt végre. Veszi a hollywoodi mozgóképgyártás hőskorának emblematisz filmműfajait, a melodramát és az egzotikus, afrikai történetet feldolgozó kalandfilmet, és – amellet, hogy maximális tisztelettel viszonyul hozzájuk (a fekete-fehér színvilágot is megtartja) – nagyon is kortárs filmnyelvi keretbe helyezi; ehhez pedig hozzárendel egy narratív szempontból teljesen szokványos, tartalmilag azonban megbotránkoztatónak tekinthető szerelmi történe-

tet (egy várandós nő hűtlenségi sztoriját). A *Tabu* művészi ereje az experimentális, önreflexív jelleg (a megidézett műfajok átértelmezése, a narrátori hang egyeduralma a második részben, szürreális mozzanatok, dalbetétek) és a történetmesélés felfokozott szenvedélyessége, a már-már klisészerűen bemutatott nagy érzelmek közti feszültségből ered. Melankolikus, lírai, néhol kifejezetten megható film ez, amely épp attól szép, mert nézése közben feledtet, hogy tulajdonképpen egy ambiciózus filmnyelvi kísérletet látunk. Egyszeri mestermunka, stílust nem lehet kreálni belőle.

A legigazibb *hommage*-t viszont a zárónap meglepetésfilmje jelentette: Pálfi György *Final Cut – Hölgyeim és uraim* című munkájával a hiányból erényt kovácsolt. A magyar filmfinanszírozás inséges idejét Pálfi nem siránkozásra használta fel, hanem elkészítette a filmtörténet egyik párját ritkító kollázsfilmjét: mintegy négyszázötven alkotásból vágott össze egy teljesen újat, amelyben a figurák és a kontextusok változnak ugyan, de a történet ugyanaz marad, mert archetipikus karakterekre és helyzetekre épül. Szégyen,

hogy a szerzői jogi problémák miatt ezt a filmet rejtegetni kell – amikor kötelezővé kéne tenni. A Férfi és a Nő örök története ez, amely számos műfajon – melodramától az erotikus filmen és a gengszterfilmen keresztül a háborús moziig – átível, és magának a mozgóképnek a működésmódját mutatja fel, rendkívül invenciózus módon (különösen izgalmas, amikor egy-egy képsort eredeti filmes szövegkörnyezetéből kiemelve használ, vagy amikor, bravúros módon, egy mozzdatot „átvezet” egyik műből a másikba). Mert miről szólhat végső soron a mozi: emberek szeretnek és gyűlölnék, szülnék és meghalnak, sírnak és nevetnek, szenvednek és ölnek, rohannak valami elől vagy után. A néző egy ideig örül a felismeréseknek (ez a jelenet innen van, az amonnan), de aztán magával sodorja a csak részleteiben változó Nagy Elbeszélés, amely lassan százhusz éve alakul: a Lumière-daraboktól a *Csillagok háborúj*áig, a *Szindbádtól* a *Kék bársonyig*, a *Hőféhérekétől* a *Pszichóig* – kis túlzással – ugyanaz a nóta.

A mi történetünk.

BARTHA KATALIN ÁGNES

Elmondható és el nem mondható színházi emlékezet

Különleges színészi pálya áll Stief Magda mögött. Különleges, mert nehezen besorolható, szerepköri skatulyán kívüli, mert három nyelven játszik, és pályájának alakulása sem mindennapi köröket ír le. A Darvay Nagy Adrienne által készített interjúkötetben kronologikus sorrendben haladva bontakozik ki Stief Magda életútja, mű-

FÜLSZÖVEG

vészi pályája, melyben néhány jelentős színházi ember is meghatározó szerepet kap.

A Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet színész szakának elvégzése (1965) után csak egy félévtizedet van a pályán a Kolozsvári Állami Magyar Színház színészeként, amikor a Vlad Mugur rendezte Irina (*Három nővér*) és Helena (*Szentivánéji álom*) alakításáért az Országos Fesztivál legjobb női alakítás díját megkapja. Az 1971-től emigrációba kényszerített Vlad Mugur élettársaként vállalja a külföldre távozást, amely egyfajta törést jelent pályáivén. Azonban az európai színházi rendezők egyik legjelesebbjének pálya- és élettársaként a nem anyanyelvű színházi kultúrában is megtalálja helyét. Ehhez adottságai mellett kivételes szorgalma, önfegyelme s a színpad iránti feltétlen odaadása segíti. A Konstanzi Állami Színház, a Bázeli Állami Színház, a Bochumi Színház és az Ensemble Vlad Mugur társulat színésznője, a kilencvenes évektől újra játszik Kolozsváron magyarul és a Craiovai Nemzetiben románul is.

S bár a színházi előadásnak mint sajátos műalkotásnak csak bizonyos elemeit lehet dokumentumokkal és adatokkal rögzíteni, lényegét aligha, az interjúkötetből kiderül, hogy Stief Magda Vlad Mugur rendezői zsenijének megörökítését és átadását is feladatának tartja.

Miközben a *Független* kisded szótár, *Ki-kicsoda* segít a beszélgetéskor elhangzó nevek színházi szerepének felfejtésében (többnyire ismert nevekről van szó) és a Vlad Mugurral készült beszélgetőkönyv kivonatát is felleljük, igen csonkának tűnik a színészi pályát tekintve, hogy a válogatott kritikai részek csak a pályakezdő kritikákba engednek betekinteni, és nem olvashatunk egyetlen példát sem külhoni alakításainak visszhangjairól. A szerző kérdései is ezt az egyenlőtlenséget mutatják: a migrációban lévő korszak mögött nem áll annyi kutatói munka, mint a színésznő korai korszaka mögött. A Prospero Könyvek sorozat eddigi részeihez képest szerepeinek is csak válogatott listáját kapjuk (35 romániai és 20 külhoni szerepe van fel-

sorolva). Mindez azonban alig von le valamit abból a tényből, hogy jó hangulatú, érdekfeszítő beszélgetés születik Stief Magda és a színháztörténész, Darvay Nagy Adrienne között. A kötetet negyvenhat jelmez és civil fotó is illusztrálja.

Darvay Nagy Adrienne: Stief Magda. Prospero Könyvek. Komp-Press Kiadó, Kolozsvár, 2010.

KÓDEX –

[...] Írónk esetében az idő serpenyőjét, háborúkkal forróított *platin*, sosem az Isten, hanem a Sátán futhatta. Márai Sándortól ez rabolta el a szülőföldet, Kassát; s az író, aki halála után most már külföldön is kezd érdekessé válni, ez tette örökös hontalanná. Ez az Ő – a holtában is élő fátum (nevezhetjük akár Trianonnak) – akasztotta nyakába a véghetetlen utat, amelyet lelkében egy drámai fölismerésű különös érzéssel (a hazátlanság csaknem átok!), hátán a kultúravesztés tonnáival úgy kellett bejárnia, hogy sosem volt megérkezés. Mert az amerikai otthonban pisztollyal (a szájjában!) önkezüleg meghívott halál sem megérkezés volt, hanem – az író filozófiájának adózván – valaminő új kezdete.

A föltámadás? A magyar irodalmi életbe – netán az értékrangsorba – való betagozódás? A Dóm – itt családjelkép, életszimbólum – kivirágzásáé, amelynek kövei a magyar történelem, kultúra, viselkedéstörténet, polgári gondolkodás stb. kis és nagy kátéit megalapozva s nemkülönben a magyarság életöszönét ébren tartva szinte időtlen idő óta hirdették eme nemes gesztus hallatlan voltát? A családba beépült, nemzedékről nemzedékre gyarapított értékjavak megtartó erejét?

A XX. századi magyar irodalom nagy magányosa – aki öreg korában sem félt a haláltól, s a nyakába szakadt (vagyott?) egyedül-létből sarjasztotta ki *életfilozófiáját*: „beleolvadni a csendbe” – különösen mozgalmas, valamennyire kísérletező (az avantgárral is érintkező), ugyanakkor a polgári életmódot, műveltséget, szokásvilágot piederstálra emelő életpályát tudhatott magáénak. Úgy akart kirohanni a világból, hogy evvel a *futással* teremő *énjéhez* minél közelebb érkezzék. Iskolaváltásai (Kassa, Eperjes) is innen eredtek: a büszkén fennhordott fej „sértődöttségéből” – lázadó alkatát kamaszkori depressziók is sebeztek – és a már korán, diákéletében kialakult írói gögből.

Annak ellenére, hogy számtalan napló- és egyéb nyilatkozata azt tanúsítja, hogy későbbben elfordult a verstől – a próza-tökélyig eljutva mindinkább elszakadni igyekezett a lírától –, nem volt drasztikus (ha egyáltalán nevezhető így) a műfajváltás. Nem csupán azért, mert fiatalkori verseskötetei (*Emlékkönyv*, 1918; *Emberi hang*, 1921) miatt sem volt semmi szégyenkezni valója – nem szólván élete teljében készült két remekléséről (*Halotti beszéd*, 1950; *Mennyből az angyal*, 1956) –, hanem azért legkivált, mert a szépprózájában, drámájában (de újságcikkeiben és naplójegyzeteiben is) megőrződött valami abból a mély zengésű, akarva-akaratlanul ilyen né formált *gordonkahangból*, amely – szinte *versszerűvé* emeli minden közleményét.

Minthogy a stílus megszállottja, a verssoroknak az édességük mellett is van dallamos vivőerejük – szimbólummá nő, csaknem testkultusszá az emlékezés –, s ez a hullámvás adja, *útbarangolás* gyanánt, a fölfedhetetlen és mégis fölfedett titok rejtélyét. A szonettforma paradox viselkedésével arra mindenképpen jó – miként az 1961-es *Manhattani szonettek* záró darabjából kitűnik: úgyszólván kinyitja a teret –, hogy égi s földi hatalmak metszéspontján feltűnjék az a megnevezhetetlen tünemény (Márai talán így mondaná, *varázs*), amely a nosztalgia cserjéit valósággá: zöldellő bokrok erdejévé emeli. [...]

Szakolczay Lajos: A világlátás és gondolkodásmód eleganciája. Vonások Márai Sándor portréjához. HITEL. XXV. évfolyam, 6. szám

– INDEX

HOL-

Második alkalommal rendezte meg a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése, az RMDSZ Főtitkársága és a Romániai Magyar Könyves Céh a Kolozsvári Ünnepi Könyvhétet június 7-10. között, a Magyarországon már hagyományossá vált Ünnepi Könyvhéttel párhuzamosan. A rendezvény a Mátyás király szülőháza előtti téren, valamint további 12 párhuzamos helyszínen várta az érdeklődőket. Idén 32 kiadó, könyvműhely és könyvesbolt kínálta portékáit a Könyvhét keretében. Az eseményen a könyvkiállítás és vásár mellett előadások, könyvbemutatók, kerekasztalbeszélgetések, szabadidős tevékenységek, koncertek is sor kerültek.

Egyed Emese költő, író, egyetemi tanár kapta meg a Romániai Írók Szövetsége nemzeti kisebbségeknek járó díját idén a *Briszéisz* című, az Előretolt Helyőrség Szépirodalmi Pályázat és az Erdélyi Híradó Kiadó gondozásában megjelent, verseket és prózát is tartalmazó kötetéért. Az írószövetség nagydíját az Egyesült Államokban élő, 76 éves

Norman Manea kapta. A költőknek járó díjat idén Gabriel Chifu vehette át *Înseamnă din tinutul misterios* című verseskötetéért, Alexandru Vlad *Ploile amare* című könyve pedig próza kategóriában bizonyult a legjobbnak. A kritikusok közül Mihai Zamfir munkáját ismerte el a zsűri. *Confort Freud* című színpadi művéért Gellu Dorian lett a dráma kategória kitüntetettje. Különdíjat kapott Cassian Maria Spiridon, a debütánsok közül pedig Gabriela Gherghisor lett a legjobb. A fordítók mezőnyében Dinu Flămând bizonyult a legjobbnak, aki Fernando Pessoa portugál költő verseit fordította román nyelvre.

Székel Csaba *Bányavirág* című színdarabja nyerte az idei Pécsi Országos Színházi Találkozó (POSZT) legjobb előadásának járó díját. A darabot, Sebestyén Aba rendezésében, a marosvásárhelyi Yorick Stúdió és a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata állította színpadra.

A Fiatal Írók Szövetsége 2012 nyarán immáron tizenkettedik alkalommal rendezte meg hagyományos irodalmi tá-

borát, ezúttal azonban a fiatal magyar irodalom első Kárpát-medencei találkozójának apropójává is szeretné tenni. A Visegrádon, július 18. és 22. között tartott I. Nemzetközi FISZ Tábor egyik legfőbb célja, hogy az egymástól távol, különböző országban élő fiatal magyar szerzők kapcsolattartását, eszmecseréjét, szakmai kibontakozását is elősegítse. A táborban a prózaműhelyt N. Tóth Anikó író, irodalomtörténész, a lírát Németh Zoltán költő, író, irodalomtörténész vezeti; a műfordítók mentora Elekes Dóra műfordító, szerkesztő. A meghívottak közt van Tóth Krisztina, Szilágyi István és Spiró György. Erdélyi, felvidéki, vajdasági és magyarországi alkotócsoporthoz is bemutatkoznak: ott lesz az *Ambroozia*, az *Apokrif*, a *Bretterkör*, az *E-MIL*, a *FÉLonline*, a *FÍK*, a *Hátsó Bejárat*, a *Jelfolyam*, a *Kultúra és Kritika*, a *Szkhion*, rengeteg fiatal szerző és kritikus. Megünneplik az Erdélyi Magyar Írók Ligája (E-MIL) fennállásának 10., és a FISZ alapításának 15. évfordulóját. Jelentkezni lehet a fisz.tabor@gmail.com e-mail címen.

-MI

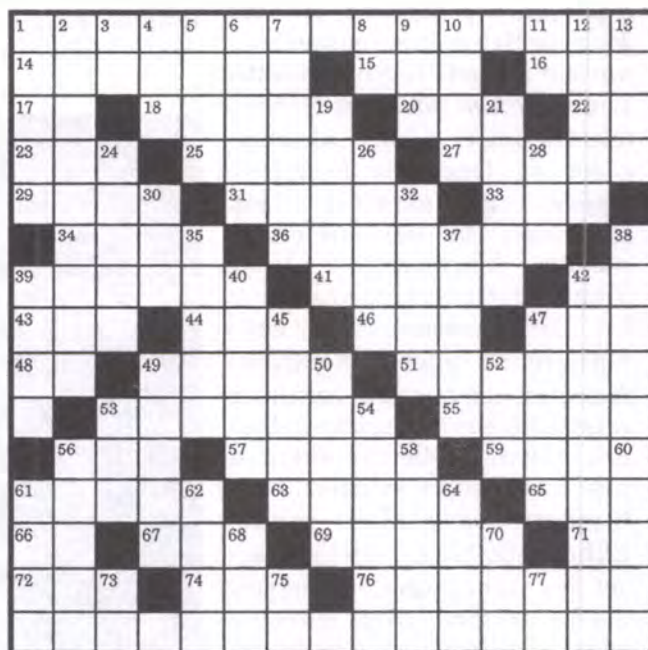
Háy

VÍZSZINTES

1. Háy Gy. műve. 14. Növényi festékanyag. 15. Állatövi jegy. 16. Lett sakkozó (Mihail). 17. Telekhatárok! 18. Fosztóképző. 20. Széptevés. 22. Képző, a -ve párja. 23. Aba betűi keverve. 25. Mulatóhely. 27. A földre helyez. 29. Művészhármass. 31. Francia város. 33. ... Hafun; afrikai hegyfok. 34. Akta eleme. 36. Gyakori női név. 39. Kémiai kötés típusa. 41. Lengyel város. 42. Kung-...; harcművészet. 43. Bejglitöltelék. 44. Lódenben van! 46. Sopronhoz közeli település. 47. Kenyér sütő mester. 48. Ugyancsak. 49. Mértani test. 51. Sikáló. 53. Uralom. 55. Férfi név. 56. Hajótörke. 57. Szállítat. 59. Nem sztereó. 61. Sportág. 63. Afrikai főváros. 65. Luxemburg, Kambodzsa és Vatikán nemzeti autójelzése. 66. Kaik belseje! 67. Némán lazít! 69. Eljut arra a helyre. 71. Ételízesítő. 72. Azonos betűk. 74. Levegő, görögül. 76. Előkelő személy szolgálja.

FÜGGŐLEGES

1. Hivatalos papírt sorszámmal ellát. 2. Porszívózás. 3. Vékonyka vízfolyás. 4. Lengyel légitársaság. 5. Történelmi „köznev”. 6. Nincs megengedve. 7. ... Éneke; a Biblia fejezete. 8. Szob határai! 9. Lócsemege. 10. Juhhodály. 11. A szomszéd. 12. Varázsló, táltos. 13. Forma. 19. Tóparti terület. 21. Valahogy szerez. 24. Ölre menés. 26. Mérlegel, megfontol. 28. Kuroszava filmje. 30. Az oxigén és az ameríci-um vegyjele. 32. Verőfényes. 35. Szerelvényeket rendez. 37. Rahat-...; szultánkenyér. 38. Orra eső. 39. Amely dolgozott. 40. Erősen maró vegyület. 42. Timiditás. 45. Szép kerti virág. 47. Hiányt kiegészít. 49. Elmúlás. 50. Tévedő. 52. Személyemre. 53. Szólt. 54. Nyílást eltömít. 56. Versenyt meghirdet. 58. Pápai hármas korona. 60. Dedó. 61. Háy Gy. műve. 62. Ruhaanyagot méretre vág. 64. Egész darabja. 68. Teodóra beceneve. 70. Dolog, latinul. 73. A szélein remeg! 75. Orrvég! 77. Libahang.

A HELIKON 12. számában közzölt *Butaság* című rejtvény megfejtése: A legnagyobb balszerencse a butaság.

BOTH LÁSZLÓ

Az oldalt gondozta NAGY MÁRIA

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége

„Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca.”

Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja.

Redacția Helikon susține și promovează municipiul la titlul de „Capitală culturală europeană”.

Szerkesztőségünk segíti a Városi Tanácsot az Európai Kulturális Főváros cím elnyerésében.

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő-helyettes: KARÁCSONYI ZSOLT
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs:
KIRÁLY LÁSZLÓ
SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
DEMETER ZSUZSA: kritika
MOZES ATTILA: próza

PAPP ATTILA ZSOLT: társelművészetek
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számlátörő: NAGY MÁRIA, nyomatja a Miskolczi Kis Miklós református sajtóközpont

A szerkesztőség címe: 400217 Cluj-Napoca, str. Cămpeni 13. Postafiók 245. telefon: (004) 0264 431690, telefon/fax: (004) 0264 431 577, vállamposta: kviri.helikon@gmail.com

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg — kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288 Honlap: www.helikon.ro